

**Groupe de
Recherche
Action Droits
de l'Enfant
Mali**

**Biyo ba hanyira tarawɛ ma ba hiro nɛ semu be
yira lenu nɛ ma han pɛpɛni siyo ha'ire fuwora
wɛna**

GRADEM tonu wema nɛ wo wa Mali-tun

Tonu nɛ paariyo sa ma lo nuude nɛ a ho nanforo lero

**KINDER
RECHTE
AFRIKA**
KiRA - Droits des enfants Afrique

Wafonu « abaziya »

Verobe utanan.....	1
Bara'alilobe.....	2
Ho uzu ne a han toore senan ne cira biyo tarawe lo hanyirezo li Mali tun (COMADE) judemu.....	3
Kinderrechte Afrika e.V. (KIRA- uzu ne cira ba hanyiraza niibe nucobiyo tunwan) demu.....	4
hiya buwe.....	5
Biyo ba hanyira tarawe ma ba hiro ne semu be yira lenu ne ma han pɛpɛni siyo ha'ire fuwora wena abaziya (AIRDEDD).....	6
Semi deeni (1): Urasilobe wenu ne cira ho tonu ne sɛbu han luwe ma han pɛpɛɛ.....	7
1. Ba hanyira yinu ma biyo ba tarawe beya ho tonu sɛro pɛpɛɛ taninu a hiyawɛ ma ho CADBE ma ho CDE ha'ire.....	7
2. Ba hanyira onu li la'oli ma ba desinuli san'un ba hanzaweza.....	9
3- Han pɛpɛɛ zuwin siyo yirobe ne bɛ mani han wa'atila wure.....	10.
SEMI ɲUNI (2): Ho banbayamu finu.....	12
1. Uzuwo hiya fɛsinu.....	12
1.1 Ho papara siyo hiya cɛrobe' a besira befiro uzu ne a'ari ba hanyira niibe na	12
1.2. Befiro uzu ne a'ari biyo ba hanyira tarawe na mi papara zinle.....	13
1.3 Befiro uzu ne a'ari biyo ba hanyira tarawe na toore mi papara.....	13
2. Ho tonu sɛnu ma li wari cɛnu vanle	16
2.1 Ho tonu sɛro vanle.....	16
2.2 li wari cɛnu vanle.....	16
SẼMI TINI(3): Biyo ba hanyira tarawe tonu ma wa sira-sira wura	23
1. Biyo ba hanyira tarawe vanlo ne tuwa ma wa sira-sira wura.....	23
2. Biyo ba hanyira tarawe bɛbɛrinu ma wa sira-sira wura.....	23
SẼMI NANI (4): Vɛrobe sira-sira toonu sa yiremanu	27
1. Vɛnu sire ne bɛ yabe li tun na a ɲa bɛ de fin lo nucozo ɛnnɛyamu na (GRADEM muwan toore ne sa).....	27
2. Vɛɛra de'erinu.....	28
3. Li vɛnu sire ne bɛ ya li tun a ɲa bɛ de fin lo nucozo ɛnnɛyamu na wenu wa luwe ma ba vɛɛra nu.....	42
VENI.....	43
CẼROBE.....	44
A. Tonu sɛro vanle.....	44
B. Li wari cɛnu vanle.....	58

Verobe 'utana

- **AGR : Wari finu toore**

AIRDEDD : Biyo ba hanyira tarawɛ ma ba hiro nɛ semu be yira lenu nɛ ma han pɛpɛni siyo ha'ire fuwora wɛna

- **AME Aradeza nuna tuwa**

- **APE : Aradeza manna tuwa**

- **BCEAO : Wari zun nɛn u'a ba nucobiyo tunyan nɛn mi li wo 'abare**

- **CADBE : Nucobiyo tunyan ladara vanlo nɛn wuro lo hanyirezo niinbe**

- **CDE : Lo hanyirezo niinbera cepara vanlo**

- **cf. : Hiya fɛre**

- **COMADE : Mali - tun biyo ba hanyira tarawɛ nɛn buwari uzu**

- **CSCOM : Papara siyo nɛn buwari tiinzu**

- **CGS : L'a'ori be yira lenu 'uzu**

- **GRADEM : Uzu nɛ wa we piri'arobe biyo ba hanyira tarawɛ be wa Mali - Tun**

- **DC : Vanlo**

- **Ex. : Zenilo be**

- **KiRA : Kinderrechte Afrika e. V.**

- **LPE : Biyo lo hanyirezo tarawɛ 'a anu na lada**

- **Nbre : nɛn**

- **OHADA : Nɛn buwari uzu nɛ ma nɛ a bu bɛrala ma vɛsi ma ha'iri de'ere ba nucobiyo tuwan**

- **ONG : Tonu sɛro uzu nɛ be 'a li tun ta**

- **OSC : Paapara siyo nɛn buwari 'uzu nɛ be a politi'i wero uzu.**

- **PDSEC : Pɛpɛ wa verobe tun sɛro vanlo**

- **PV : vanlo nɛn ma wuro be bu ferobe mawɛ wo bara**

- **RI : Uzu vɛsiro vanlo**

- **SCOOP : Papara siyo be firo nɛn buwari uzu**

- **SCV : vɛnu dabere nɛ we li tun manu wa**

- **SOLI-AM : Samu wenu nɛ wa san ba baara vɛra nɛ 'a ba hanzawe.**

Bara'arilobe :

- Baa ne tuwa ho be vanlo naye ne a GRADEM ma Kinderrechte Afrika e.V. nan telobe, baa ne ta'a a domi niin bumana 'a ta 'a mi cira'a mi zule, ma mi ha'iri sanrobera; ma mi toore ne ba sa 'a 'ann'yan han pɛpɛɛ, a wawiriyo la ba hanyireza niibe zunu han pɛpɛɛ ne be dami te sese bu.
- Ba ne do mi nii ho vanlo wi'a lobe, ho GRADEM yenu na Antoine AKPLOGAN ne a le heca ho tonu so be waso « *ne a bu be zule yiremanu han tuwe ma we aza yirewa a ba hanyira yi biyo ba tarwe beya wa Mali tun pɛpɛɛ ne be dami te mu* », Solanze Dɛbɛɛ, Bayo Da'u, Mariyamu Uweta, Anu Martine YIRA; han tuwe ju kannan na : Soli-AM ho a Ze Dɛbɛɛ, SENIWE ho 'a Irénée YIRA, Kabu wolon ho 'a Abubacare Tapili.

Elizabethi ma KiRA toɛɛra wure zomu bo 'a heyawe ma ba nuude ne na 'a ho vanlo be yira lo.

Bara'arilobe na :

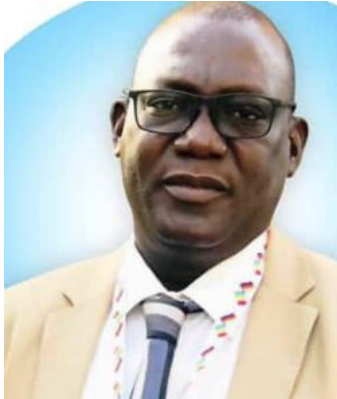
- Bu be firo tuwe ne mi Pelegana, Sebugu ma sakuwaba ne mi Se'u papara na.
- A han be na 'a han upara lerobera yira lo, a ba nii cira' a mi seni yamu a yan a ho wa velobe toore senina han pɛpɛɛ
- Bu be firo tuwe ne mi Tɛnɛndugu, Bɛnko, Guwepeka, Zan Ulibali ma Kerela comini la Joyila reziyon.
- Bu be firo tuwe ne mi Bɛnɛna ma Wolo comini la San reziyon,
- Bu be firo tuwe ne mi Mutugula comini Kulikoro reziyon
- Ba mɛɛɛ la ma mi senin na ne mi han reziyon la ne ho toonu wa se
- Bu aralobe boro iyansiyo (CAP) la ne mi Tomijan, Se'u, Fana ma Bagineda ne a han tore sa.
- Han luwe loobera ne mi han pɛpɛɛ so.
- Li la'oli be cɛnnu uzuwo (CGS) ne mi ho tonu sɛɛɛ pɛpɛɛ
- Ba misera, (niin aranina) ne mi han komini na so l'a'oli zuwin
- Ba hanira ma ba yira uzuwo ne mi han la'oli zuwin ne ho tonu wa se
- Ba hanyira ne mi ba piyone la uzu

Ne do suwabe ho vanlo yeremalobe 'a wa han sira-sira wara ma ho tonu ne bu befiro uzuwo wa se yirawe 'a ba hanyira yi biyo ba tarawe

Bara'arilobe na ho tuwa ne yenu Coeur au Mali na 'ne do ho GRADEM muwan nuna ma tonu sɛɛɛ siyan ma buwi

Bara'arilobe na Kinderrechte Afrika e. V. na. a hobe tonu sɛɛɛ so wa piri'a ho naforo tuwi cuwa cururu 'a biyo ba hanyira tarawe tonu ma sɛɛɛ : Dr Michael BRUNGER ne a lo waso, Andreas Boening, Elizateth Munsch ma katja Zug ne do mi nii ma tete ho tooni be Mali tun ma mi nuude

Bara'arilobe muso na Allemagne tun tonu sɛɛɛ ne wa san mi Tun ma han tuwan ne'a be le'arobe we na. Hobe ne lena ho naforo,'a ho vanlo wi'ala 'a ja muso na 'a ho be bɛɛɛna.

Ho uzu ne a han toore senan ne cira lo hanyirezo niinbe li Mali-tun (COMADE) junbuwari demu.

A li zu a ho oli ye ne a'ali ba hanyiraza na, a ho papara siyo ma li tun toore senan ne 'a 'a cenan.

Ba mana ju tanu denu yirawe 'a mi zun biyo ba hanyira tarawe ma be ba tarawe ma han wura ne wuro ho paapara (li boore) a hiyafe ne cunu buwa ma tete a heyawe ma ba niin denu. Ba hanyira niinbe toonu ma han sira-sira wura yirawe a ba yisinnan ma ba hanyira jinmu a jan te buwo a be ne a pa'a be li tun ju libe ne bo mi nuuca biyo ba hanyira tarawe vanlo wa (CADBE, sɛɛnu deeniso^{1^{er}}) ma biyo ba hanyira tarawe cepara vanlo (CDE, sɛɛnu biwaju ma be annanweniso 49).

Ho uzu ne a han toore senan ne cira biyo lo hanyirezo tarawe li Mali-tun (COMADE) ma mi za puwora fasi , yirawe a han pepeni siyo huwo cɛzin biyo ba hanyira tarawe yira lenu ma mi niin denu.

Ma bu sin bu tawe a han pepeni siyo siyan heeni a ba de mi niin a se tore ma we yirawe a biyo ba hanyira tarawe vema wa a yan de ce'u nan han yure wure. A heya we ma bu wa vɛrobe tete wafonu tawe a piri'a nan. Toonu wa se yirawe a han uzu'o ne wa san biyo ba hanyirezo tarawe wa Mali tun (COMADE) yi besi han reziyon la.

A heyawe ma bu sin ho uzu ne a han toore senan ne cira biyo lo hanyirezo tarawe li Mali ma mi mu han pepeni uzuwo se a han see GRADEM toonu sɛro be ne wasan biyo ba hanyira tarawe ha'iri ma bu tonu ma denu ma han pepeni siyo wura, ma nuwari toore sa ne de han zuwin nuule na ma jubuwiri toore ne wa sin ba hanyire jian me (biyo ba hanyira tarawe ne be in wa anmi be yira lenu mi pepere).

A ma junbuwari ma be wure niinmi bu niin derobe ma ba hanyira mi tena niin denu a bu ma ne a ba hanyira a'alilo be na lo pee, uwi pee, komini pee, li tun 'ubuwe luwe wure ma bena wa suwabe

**Antoine AKPLOGAN
COMADE Waso**

Kinderrechte Afrika e.V (KiRA- ma ho uzu ne cira biyo ba hanyira tarawɛ wa nuco biyo tunwan) demu.

Han toore yi hɛmana fuwora wɛna: be ne ce duweduwe wa' a zeni bu wafonu ne be wure bu cira tawa a san mi ha'ire wa a yira bu tii ne suwani po mu.

A ma busin wa buwara ho toonu ne ye hiya, ho toonu so a sunu ne wasan biyo ba hanyira tarawɛ a heya we ma hanzuza aso zora ne mi ba hannan aso zunwin Baba'uwa ne yara sinle bu manan a buwo u'za ne ma wa sumuwan a wa tɛtiya wa junvanle na.

Ba wura han wa lo mi 'a hanzuza ne 'a tosera ne va li uwin a yo se 'a mina wari ne yera mi hanfinmu siyan.

Ba hanzaweza so wure sii zerema be we yu 15 a jan be zun vanle, ba we wo zerema ju (2 ans) la'oli a ba vunuwan, a be see be we manan ba mannan na a sara la ba la'oli wari.

Be zule jiya ma unpara jiya be na, ba na mite a baza ne wo 'o mi we tetemu ma ba e'a a do sire na 'a bu bene 'a ba cuna ba uwa si.

A heya wa ma han duweduwera so ne mi ba za hanzaweza wa , wa ma GRADEM co 'a wa se toonu a sinna bu wa.

A bu bena wa to zun ne ba hanzuza ne yu yaromu za ma yi enle, a ce buna wa ma nuudera tuwan pariyo wa ne ziya berobe ba hanzaweza ne 'a tosera na.

Wa lo ho toonu sa 'a tiyan a wa manan tawɛ 'a han pepɛɛ ne ba hanzaweza so wa lee a wa ne ziya berobe , ba manna a heya we ma li uwin velobe duweduwela.

Ziya berebe wo bu wa a ciya biyo ba hanyira tarawɛ na san'un ba la'ori wenu cunu.

Ba hanzaweza ne ta 'a mi vunu li uwin venu na, nuuwɛri toore ne se a yi wari yu han ba.

Ho loo banbayamu ya na 'a bu ne wure ya wa wemu a 'a waverobe be yi wan.

Han nen'uwɛn wi'alobe ha'ire ne wa we ca hiya be henihan siyan :

Lo'ome yirobe ne be boni, verobe ne bu jinan buwerotinna ziya, tun ne pa'a vo a nuco fuwa dofiwo tawɛ a 'o wa, ba nii cinlobe dede ma bu tinan so ne ya he a jan toonu sa be zun .

Ba sebiya buwinza hanlobe bu we suyanni a bu ma jan be yu sii feni pɛɛ.

A hayawɛ ma han duweduwe la so ne wa yu, wa we sa toonu « biyo ba hanyira tarawɛ ma ba hiro nen semu be yira lenu wa» a bu a ho vanlo ne ye tonu ju.

Toonu diyo ye sa zerema betin puwo pepɛɛ be biwaju ma be buwe hozin bun benen wa tintinyan ho toonu so wa pepɛɛ be biyatin ma buwe ma be hozin.

Ho toonu so ha biyo : han uzuwo yirobera domiwa, a ja ciyo fasi , ba hannan curulu sa waso yamu toonu, ba hanyira ne zo la'oli juzo domiwa san'un ba za hanzaweza. Ba onu li la'oli ma ba ennu li tuwi fa han zuwin beya yi vo, be lenu ba za hanzaweza uwin venu ma ba fena ba miro juna.

Wa muso an we ma betetiya ne wa be ya asira obara ba hannan ma ba bara paarina senu, ma niinban aminu, ma paari wuro mawɛ manan ma za aza, osin ma te tanni han luwe, ba niin bannan lara wɛnan ma tete, ba san mi ha'ire tore ne ne a ba ve ma wa wa.

A heyawɛ ma ho tonu so biyo ne ha, yirawɛ a ho tonu cunnu banan bɛbɛ, a bun bena wa ca dabere a wo de'erobera han uzuwo(OSC) siyo jun ne cira film a jan bebenihan ho vanlo ne ye ne zeni li zeevenu.

Elisabeth Munsch

Kinderrechte Afrika e. V. uzu toore be yira lero)

Hiya buwɛ:

GRADEM ma mi nuude nɛ a Kinderrechte Afrika e. V. (KiRA) cazan hare li zeremi serepu ma behotin yirawe a biyo ba hanyira tarawɛ we suwabɛ li Mali tun, Baba'uwa ma han reziyan na. Toore curulu nɛ a'a a ja heni ba za hanzaweza nɛ a ba tosera, nɛ za mi ma ba niin banan denu, ba za hanzaweza unwin venu wa cenu. Ba fena bamilo ma wazibi yamu ju inu, ma ba ennu li la'oli.

Ma bu wure, o yi diya ho tonu nɛ sa yu bu, **GRADEM** ma mi nuude urasiyo ma lo bera curulu nɛ wa sa biyo ba hanyira tarawɛ yinu wa we boni han pɛpɛɛ.

- Ho banbanyamu ja 'a benɛ wa sa biyo ba hanyira tarawɛ yinu. Wa yiro wa dɛ zunwin curulu mi a nafobe jinwa mina, zenilobe obara ba hanyira wure la'oli wari saranu, bu bena ba ma suwani ba baza ba hanzawena, a cɛ bu na, ba yinu ma varilobe han tinzuwin pan a duweduwe, dirobe nɛ cɛ'u dona a ja boni bɛ a benɛ yi womawo.
- Tuwan na ba niin zunu ma biyo ba hanyira tarawɛ jun bɛ mati, a be bu be wura yeremanu ma han sira sira wura bɛ fasi a ja heyawɛ ma han pɛpɛɛ ma mi ladara.

Ma bu si, tuwan na to ba mana wo biyo ba hanyira tarawɛ ma pa'a nɛ nɛ ba, bu a benɛ ma han pɛpɛɛ ladara bɛ sowɛ 'a na 'a niin curulu pan buwo.

Biyo ba hanyira tarawɛ beya a'ari nu na bɛ 'a be nɛ manan curulu ma han pɛpɛni siyo ca hiya.

A bu na 'a biyo ba hanyira tarawɛ beya 'a benɛ niin curulu wan niyan:

- Bu jinwa bu mana han pɛpɛɛ siyo niin denu ba nucoza niinbe beya be bɛ buwa han luwe.
- Han vanle nɛ a'a ba hanyira nɛ mi farasi bu niinbe na yibe zunu jiwa.
- Ba yi to ba hanyira wa, to ho iri vanle yibe bɛ ma bena ma biyo bu tarawɛ.
- Ba hanyira, hanzaweza ma baza to hebuwa ma han fena sɛnu be buwɛbuwɛduwe.
- Hanyira curulu nɛ mi la'oli tero vanle bɛ manan, bu a benɛ ya ba la'oli ma yi.
- Araforila nɛ nafobe ma yira jiwa mi wa luwe

GRADEM ma Kinderrechte Afrika e. V. (KiRA) wo urasilobe tiini han pɛpɛɛ.

Ba vɛra zunwin han luwe toore curulu wa san bu vɛrobe nɛ ba mina mi jundiyo, daberela curulu ca, ma bu wure pan ba vɛra yirobe cincinna

Han toore sɛnu nuwa bu urasilobe nɛ yɛ wo:

- Mu Vɛlobe ju'ere venu nɛ na a tuwan na a dirobe bɛ yi (bu vɛrobe nɛ san buna ma zin a bu beya yi ciyo).
- Ba nucofuwa dofiyo omu bu vɛrobe se ma nɛ 'a lo vɛro wari lelobe ma we boni, a lo yirobe ma lena, abe li dofiyo so onu bu vɛrobe se bɛ so bu onu ha'iri tete (a be ba vɛra curulu bɛ arana) bu a benɛ wa cin han zunwin a nɛ a li tun ma vunu hanyanmu na han wa'atila nɛ buwe mu.

« Ba hanyira niinbe ma ba hiro nɛn semu be yira lenu » a be nɛ cira bu 'urasilobe betin nɛ yɛ.

Han wɛnna ma han daberela nɛ 'a bu yirama lera piri'a lobe wo bu wure wa han luwe. A

heyawɛ ma ho se nɛ yu bu, wa co a cɛ dabere yirawe a bu bɛbɛ.

O bara:

- Han zuwin nuu denu na ma uzuwo nɛ nɛ 'a ba yirobe ma demiwa besinu nɛ ba be mite ma buwɛ hiya 'a ja heca be wa san 'un ba hannan yirawe a ba hanyira wure yi la'oli zo a ja sili tuwi fa han la'oli zuwin behozin beya yi vo.
- a yirema ba hanyira niinbe torobe wa zare, Bore ma ba tobora wura, a 'o ja pa han pɛpɛɛ siyo ma mi sɛirobe be, a ja we bu zeni yirawe a han be bɛbɛ.
- A hɛ na'uwan la'oli zun nɛ nɛ a li venu nɛ bɛ ya li tun ma bu vɛrobera yirema nu be ma zun a ba vɛra we buwe ma yi a 'a we dɛ'elobe nɛ cira ho na'uwan vɛrobera sira onu wɛ nɛ nɛ 'a ba na'uwan biyo yirobe we boni, a cɛ biya hannu na.

Biyo ba hanyira tarawɛ ma ba hiro nɛn semu be yira lenu ɛbɛ ziya nɛn ma han pɛpɛni siyo ha'ire fuwora wɛna(AIRDEDD).

Biyo ba hanyira tarawɛ ha'iri nɛ do han pɛpɛni siyo se be woronu.

Biyo ba hanyira tarawɛ ha'iri nɛ do han pɛpɛni siyo se be yira lenu ma we ɛbɛ ziya betin wa nɛ a hɛn yɛ :

- Han zunwin (winiwa) : bu cira ba hanyira a'anu ma ba nun dero na ma ba be mi tena bu mana ba zunwin siyo.
- (ho buwaru/ nucobiyan) ma siin : ma mimu han buwaruwo ma ba nii wure se a ba huwo cɛzin yirawe a ba hanyira niibe a'a na a yan vɛ ma wa.
- Zinle 'inso(politi'i) : bu cira han ladara (nɛ tawɛ) nɛ nɛ a Biyo ba hanyira tarawɛ yira ma le a ja yi papara nɛ a ba hanyira niibe ma a'a na tuwite.

Ho toonu so yu hɛcɛ nɛ a naforo firo uzuwo nɛ subuwa Biyo ba hanyira tarawɛ a'a nuna nɛ ve ma be firo uzu « société Coopérative » lo pɛɛ/ da'a pɛɛ/ ma uwi pɛɛ.

Ho uzu siyo feenu ma wɛ.

A be ho tuwa za ziya a hayawɛ ma biyo lo hanyirezo tarawɛ, sire yamu, tuwa toore, naforo firo uzuwo zevɛnu, li tunzo tete yamu, fuwo veninu ma hɛra wɛ aza, hannan junso yamu, bu ma mi pu'an na na.

Ho tuwa za fenu ma wɛ Li can ma han cunnuw sara nu,

Panfonu de'ni : a ve dɛɛ han luwe ma han pɛpɛɛ

A ni a zo ho yura, a o we nun nɛ anmi miwa ho papara, a cɛ dabere a zun ho yura, ho ladara be, ho niibelobe mi wavɛnu, be ba we jinna wɛna, ho lo niitetiya nɛ pɛɛmi bowa...(a fɛ hiya nii 'aranilo daberela 36 ma 37 na nɛ cira ho vanlo nɛ be han pɛpɛɛ siyo ziya nɛ bɛbɛniyan ma KiRA siyo nu,nɛ yi ba pinpinyan wɛnna wa). San'un bu nɛ cira wa ma tete han toore sɛnu nuwa, tanilobe tawɛ a we bera curulu wa han zuwin ma han pɛpɛɛ.

1- Taniilobe nɛ ja'an ba hanyira niibe yaa yinu wa a heya wɛ ma li CADBE ma li CDE ha'iri han pɛpɛɛ nɛ ba wa sɛɛ.

- Biyo ba hanyira tarawɛ ɛnin ma dosi ma bɛnɛ le, ta a han be bɛ sun, ma yɛmu na,
- Ta a ba za hanmiza fenazonu yamu in nɛ ma pan wa uwe han luwe'ɛɛ?
- A ba z abaza in nɛ ma wa nɛ a parila be le ?
- Ladala uwe biyan in nɛ ma pan mi wa se le ?
- O ma yi dɛ wure a bu junzo ya wa biyo ba hanyira tarawɛ pɛɛmi bo wa yuna ?
- Dediya ɛnnɛn mi ba nucoza 'aza nɛ wa san ba hanyira jinmuwinnu le ta ba dediya mana ?
- A mu yɛ ho senilobe mawɛ mi wa vɛsila wa se: bu ɛnnɛn ma can se uwe, ta a lanan mi mu le?

Ta a buwaforo yamu ɛnnɛn miwa yi cinnu wa zuwin, wa luwe ma wa pɛpɛɛ le ?

2- Ba hanyira o nu li la'oli ma a dɛ ce'u ba san un ba hanmiza.

- A mu yɛ a ba hanyira la'oli be ?
Ba za hanzaweza junzo ma tiyo han zun behozin zun, ma ban ɛ vɛ han zunwin be hojun
Ba za hanzaweza nɛ junzo nɛ vɛ han zunwin behozin zun han luwe nɛ GRADEM wa sɛɛ ma nɛ mumɛnu wo mumɛnu 36% a bu nɛ a b abaza mumɛnu wo mumɛnu 45% a haya wɛ ma GRADEM piri'alobe nɛ wo han zerema seryu ma buwe hosin a vɛ zerema sereyun ma be buwehojun.
- A mu ya a ba hanyira la'oli be? Mumɛnu wo mumɛnu ba hanmiza bu mana ba bahaza nɛ ma' i han zu'ii behozin nɛnma a niyɛ ma vɛ han zu'ii be hojun,..(han lu'we nɛ li GRADEM wa sɛɛ, mumɛnu wo mumɛnu 36% ma we tii han zu'ii behosin yun ba hanmiza a bun nɛ a baza a 46% bun a han unpara nɛ li GRADEM yu han zerema serepu ma bu'ɛ hosin a vɛ han zerema serepu ma bu'ɛ hoyuna)
A mu ya a han unpara nɛ cira bay ira u'iin vɛnu? ba hanyira fena vɛnu li u'iin san'un bu nɛ cira ba hanmiza a be nɛ ma we ya ba la'oli.

3. Han duweduwela wa pɛpɛni ma wa zuwin

- Li vɛnu sira nɛ wa we wa luwe yɛwa wa dɛ duweduwe wa dilobera nɛ a bu, a ii wa yilobe jun a yan dɛ vannu ba nucoza na , a be bu le be benu wa yilobe na a'a be bu le be wa tun paa'a nan, a yan nɛ ara'o biyaza ma we boni a we sababu a ba ara'o biyaza buwelotin
- Ho lo siyo wa fuwa bu nɛ a mu werobera so na le?
- Mu urasiyo ma a wa te dannu vɛnu be ma biya hanlobe, ma han nu'uwanma toore nɛ yi be bɛ wa vɛ ma wa sese (a bun mu we wa tuma pɛɛ)
- Ho lo siyo wa fuwa bu nɛ a befiyan wɛnu na le?
- Han pɛpɛɛ nɛ li ha'irina nɛyɛ mi siyo pan mi duwe-duwe la nɛ hee ma tete, ba be wa yii sababu tete nɛ a wari firobera nɛ denu na han luwe, ba la'oli dera siyan yɛɛnu duwe-duwera ma ba la'oli wari saranu.

A yɛmu a we ban yiro? A li warina wa yun a nɛ a ba be vera ma wa?

- Urasi lo be ma a wa zunbenu siyan ce'u be wa de han na(la'oli, han jun nɛɛn, duwo nilo mazin, ma mi jun'an na la.) ma ba nɛ a ho paapara siyo nɛ mi luwe tuwan. Mu ya wa ?
- Wan wo manan a ba za fiya ma yila de'erobe (baza ma hanmiza) ma ba hannan nɛ mi wa pɛɛpɛɛ li uwin yirawe a ba verobela yi cunu a han ba, zulobe fiyan nɛ cira li venu nɛ a venu nɛ ma we a nucobiyo dofiyo be uwa a li tun yan be wa, bu nɛ na'uwɛn venu a ma nɛ

To a bu na, bu cunu mi a :

- Wɛɛ'a han lu'we nɛ yi ta a demi niin han wema nɛ a be fian a jan de niin bian nuna a zii bu waso yamu.
- A jan wɛɛ'a ba yi yaa bu mon yi
- A yi ho paapara paa'a ma nan jun dee
- A de ce'u a yi to nɛ unpa u'we

A bara bu si(NB) : han vɛwa bi'o nɛ han nɛ piri'alobe wo wa tawɛ a de ce'u nan lo pɛɛ. Han unpara so nɛ yu tawɛ a we hɛ buwɛ a nɛ a wa wɛ mazan bu nɛ a li wa'iri venu ma wa ma li venule. Bu ma zenu wa velobe yi mi

Hhan la'oli la tuwan wafonu : La'oli zunwin yarobe, banc la ha'a ; toolosunu hara, soole bɛ manan li la'oli, jun cu bɛ manan li la'oli zun,

PANFONU 2 : Ho banbanyamu finu.

1. Han uzuwo nq fi nafolo we'anu.

1.1A heni mu ho buwaru na 'a ba fesi koperative 'uzu ne subuwa 'a fi ba hanyira niinbe

Wuro be 'a koperative 'uzu be weera 'a jan zen ho vesirobe daberela:

- Koperatiŋe 'a muyee?
- A muyee ho jinyan ?
- A yemusɪ ho wee vesira?
- A muyee 'a tuwa fesirobe vanni ma ho sariya vanlo?
- A wi ma be han sariyara si? ...

A heyawe ma bun sin to mu tawe 'a koperative tuwa zo ne boo muu ni'ere ve 'a ho 'a wuro biyo ye winyan weera, 'a de seniyamu 'a heyawe ma biyo lo 'ansiyoo 'a jan can mu diyorobera.

Ho be ma laa na 'a po 'araniro ne ve lo ma feebinnu.

Mu 'a ho loo buwaru subuwarinu 'a heyawe ma li koperatiŋe hai'iri yirawe mu de ho loo 'ennu ponu ba niin na, mu nuube 'enle, ho nucomu 'uwii: niinbɪnɪn (nafɔɪnɪn) be 'i'iri'anu, 'aranirobe yinu, ho tuwa za toore senu, hanyira 'oroninu,biyo ba hanyira tarawe , nu'unwanma toore ne ma 'o bee, te dannu, paari woro ma we seeninu, we nuu denuna, bun ma mi ju'anna.

'A heyawe ma wa mirobe, to mu se 'a lo waso niyee we hannu, be san la ma we niin 8 'a bara niin 2 'en ba siin. (De daberela vanni ne waa san li koperative fesirobe ne ma tuun ye).

Li koperative caa zan ho yura ŋenu ma waa ma ho te dannu bee.

Fesobi (NB): Han kooperativera besirobe 'enle

- Yito fe li koperatiŋe besinu hiya han tuwe daan ne mi bin mu na;
- Ne 'a ho tuwa zonu we siinnabe ho tuwa za se;
- Baba 'a fanmurobe tete yi li koperatiŋe be wa 'a heyawe ma li zorotannu ma li vesirobe;
- Lee sariyara 'a jan 'oro be han yi bera na ma be mu yi vesira 'a we se (tuwa fesirobe ŋanni ma ho sariya ŋanlo) yani 'a mi we nuudee li wari be 'enle;
- Ne 'a ba wahecara tetemu be fesi, yito daan ba ne ho loosiyo zenian ma yee na; sumun ma ba be do ba muu be wa;
- Mi heeni mu 'a nuu ne ma yi 'en ho tuwa vanni be jun we nuu ne 'arana, 'a nuu dosi 'a jan terena (lo waaso, lo wariceen, lo ŋanto);
- Mi baba 'a lo waaso we nuu ne 'o niin we wa 'a jan subuwa;
- A de jun ba hanna wahecayamu be na;
- A heeni ho toonu sɛrosinyan ne we'a yinu ma mu bera janabuwanu be;
- A he'a li koperative fenu ma we beyaa bee (mu be vesinu sariyara 'anminu);
- Yito ta 'a 'o lee diyo woo (niiderobe yaa, nuu 'onu weewa, 'ee, li saaranu bun ma mi ju'anna.) ho 'uzu za ferobera ma we benen;
- Binni cara'a mu yirobe 'a 'ora 'iya ho tuwa za ne han yi 'o na ma yi 'a ba yi ma'o mi buwo.

Han nu'unwanma toore ne yi be mu 'enle

- Han kooperativera we'anu yi heca han 'iya 'orobe to bun jinyannu sin po 'a mi ne 'iya ba nii na 'a ma bara han ba lo ba baba 'a ba fesi koperative 'uzu;

- Mi baba 'a ho tuwa za nuupeɛ de mi nii ho fesirobee (nii derobe yaa leenu);
- Heeni mu be fəsinu be ma nii juu nuu han 'iya yinu bena ma mu be 'urasinu bena;
- Yito nɛ diyo woo buwe'ee, mi be cunnu han 'iya saralobe wa yirawe 'a be wee de mi koperatiŋe be wa;
- Mi heeni ba wəsiyo niteteyamu be.

1.2 Koperative 'uzu nɛ subuwa ziinle, 'uzu nɛ fi biyo ba hanyira tarawɛ (hɛɛ'era) ho buwaruu

Be wa zuun ma bara 'a heyawɛ ma wa 'urasirobe, ho banbanyam 'a mu beyaa nɛ ma saa biyo ba hanyira tarawɛ yinu. Li koperative tawɛ 'a de be mi tuwa za be wa bun mana 'a ba be be mi yirobe wa yirawe 'a ba ma'o jinyanre be we waawi 'a jan yi waa dɛna finyan 'a sinna mi wa. Be wa 'ansiyoo zenian 'a li koperative be ɲɛsinu bɛ daanna mi tuwa za nuu denu na ma mi yirobe jinyannu mu jan na 'a ba binni lara mi yɛɛ na, han ma bara paari wuro be, ma mi hanyira ma mi buwarusiyo. Mu jan na 'a ha'irinara curulu zo lo ho buwaru nɛ 'a loo wure jinyanmɛ.

A cɛɛ biyo ho tuwa za da seera 'ee 'a buwɛra mi nu'unwanma toore hiya, han koperatiŋera jan ha biyo yɛ na:

- A nɛ 'unpa, 'a zeni ba hanyira niibe (hɛɛ'era) ma ba nii ma wa ta tanre (wa wara);
- A de ba hanyira ara nuu na a dediya bɛ mana muu;
- A we li koperative siyo to'ara (de'eroberɛ, nuudee 'esu 'a duweduwe yi zo, bun ma mi ju'an na.);
- A de 'o nii ho loo waa vɛnu bee;
- A de juun ba hanyira 'oronirobe nɛ mu'ɛnpinnu mana na;
- A we zɛɲɛnu nɛ dera ba hanyira nuu na 'a fira ba hɛɛ'era ba nɛ ba tiya'a wa mu;
- A we zɛvɛnu nɛ terena fasi 'a dera biyo ba hanyira tarawɛ nuu na ho loo, han kominila (we'arobe 'arazun tenu / tenu, 'arazun a'ore we'anɛ, lakɛɛla yaa, ba junnasiyo (misera) saraa, bun ma mi ju'an na.)
- A fɛsi ba koperative za 'aralobe 'a jan de mu nuu na.
- A mu ziya berobe na 'a biyo yɛ winyan wo yu ('unpa nɛroberɛ, berobe, 'aranu) nɛ lo OSC se li poroze zan na.

1.3 Li koperative tuwa nɛ subuwa toore, 'a nɛ 'ura ba hanyira niibe na mi buwaruu

A heyawɛ ma biyo wa ma na mu, han tuwɛ we'anɛ bɛ 'a be nɛ we bunaa, mu 'ɛnnɛ 'a toonu sɛro-sinnu, co'o nɛ ɲɛra han luwesiyo bera ma waa, nɛ ma nɛ 'a han luwe 'ɛnnu we sin. Nu nɛ be yati se mi 'ɛnle ma'o mana 'a temian 'a le ɲɛ 'ɛsi 'ubuweloo do'onu ɲaani ma tuwaraa.

a) Han toore be co'o han zunwiin (winiwa) micro

- De han zunwin nuu na 'a ba hanyira ba nii si mi ziinle 'a heyawɛ ma biyo cira ba hanyira : jundiyo, zinrobe, 'oronirobe, 'aralobe, cohebuwe, ciciyo, bun ma mi ju'an na ;
- A nɛ 'unpa, 'a zeni ba hanyira ba niin, ba hanyira mitena ma biyo 'a lo nucoro hɛɛ'era san'un ba hanyira niibe;
- A hɛɛ ho tuwasiyo hai'ri werobera befinyan be wa, yirobe cooyara binyan nɛ 'o be 'a jan 'anmi ho papara;
A nɛ nuu li buwaminu wɛnna be na ba nii 'aza nɛ tetemu be pa'a buwa ma 'oronirobe tete nɛ mi nɛ do juun ho paari wuro be na 'a lena li jimuwin biin.

b) Ho buwaru be 'ɛnle (ma siin) Mɛso

- A ne 'unpa 'a jan zeni biyo ba hanyira tarawɛ (hɛɛ'era) ma ba nii (Haradiyo zun wara, A le hɛ'a dera mu, pɛɛ'ɛrilobe, sunmurobe, bun ma mi ju'an na);
- A fɛsi hanyira 'uzuwo ne yu 'unpara ma fanmurobera mi ba hɛɛ'era, mi werobe biyo 'a ba maana ma ba nuwan ta, bun ma mi ju'an na; 'a we de'eri ba ma bun ne cira li unpa nɛrobe ma ba nii ziya benu 'a heyawɛ ma biyo ba tarawɛ ma ba werobe, ma biyo ba dera 'oro ma mi tawe be, biyo ba we tiyara be'a wa han zunwiin, bun ma mi ju'an na;
- A de 'o niin han toore be ho loo (ce'u denu, la'uru, ba zama fere ma wɛ, ho 'ubuwe, ho cunnuu...), li kominii;
- A zeni zɛɛnu ne se ma ba niin 'a tewa bɛ mana muu; ba hanyira 'oronirobe ne mu'ɛnɛnnu bɛ manaa li la'uru;
- A cɛ wema tunwan hiya ne ma mana yeremarobera wa zɛɛnu ne cira biyo ba hanyira tarawɛ ('a hanyirezo pɛɛ teroɲanle 'ɛn haare lo tezeze, 'a ne 'a lo hanyirezo we yi di 'a ɲɛra la'oli, bɛ to ɲinmuwin hanyirezo 'anniyan da 'a fira be, piri'a lo hanyirezo ponu desirobe: zinrobe, na'aan, para mu'ɛnɛnnu na mu 'oronirobe 'ɛnle, para 'a de lo toore ne ciina lo na, bun ma mi ju'an na;
- Baba cere 'a ba baza ma ba hanzaweza hɛɛ'era wure we mani san'un mu 'aralobe 'ɛnle;
- We'a 'uzuwo ho buwaruu ne ma de biyo ba hanyira tarawɛ 'uwarinu nuu na a le han wema daan ne bɛ se ma li 'unwin ɛnu;
- Heeni han koperatiɲɛra buwaruwo sinyan 'a ba yi ha'irinara ne ma nu'anya ba luwezasiyo hanyira ɲundiyo ma ba 'ara be ba ne 'ɛnle 'ɛɛna li la'oli na mu (hanyira ne we ɛsi be ne yu kilomɛtɛɛla be 3 'a ɛra la'oli);
- Huweli han la'uru zunwin beyaa be 2 'ɛnle 'a han sura ba hanyira duduza ne yi tawɛ 'a ya ɛsi be ne po kilomɛtɛɛla be 2 ma ziya.

c) Li komini /sɛrikile 'ɛnle ('inso)

- Li koperative be zuunnu ho merii,
- A de 'o niin li komini toore bee,
- De 'o niin li komini waa ɲɛrobe vanbenu we'anuu ma ho be 'urasinu bun ne cira wa nucomu, wa danrobe ma wa yirobe ne ba we ve ma PDSEC;
- A ne 'o nuu mu fenu mawɛra bee, 'a heyawɛ ma ho waa ɛrobe pirianu sunmuarobera, biyo ba hanyira tarawɛ zeninu ma mu 'uranu na bun ma mi ju'an na.
- A we zɛɛnu ne ma ne 'a han sariyala vanni be yira ma lera ma bun ne cira biyo ba hanyira tarawɛ , ba hanna ta, mu yirobe ma ho nucomu ɛsirobe, bun ma mi ɲuan na.
- A we zɛɛnu ne ma ne 'a ba koperative siyo ma dera mi niin mu sunmu'arobera ne waa san ho waa ɛrobe, ho demokarasi (pa'a cɛnrobe ma ba zama ha'iri), li tunzo tete yamu be mi yuraa ma mi kominii.
- A fara mu li tun pa'a tooresɛra se 'a ba de ba koperativesiyo nii li tun be toore ɲinyannu 'ɛna ma han toore ne babe we 'i'iri'a mi yuraa.

Sɛniyamu

M.D., Badigunitu koperative tuwa zo ne jan 'a ba loobɛɛ :

Li nuudee ne wabe yu 'a ɲinyanna wabe na 'a heyawɛ ma wa hanyira la'uru ɛrosinyan yaa be 'un jan da bara lo be bo wabe nuu be yirobe wa ma wa toore tunwan saa ne 'a duwayi za ma na'unwan be. Wa yu wa la'oli a'ole 'a we'a, 'a ya lakɛɛla, 'a fa ɛwa, 'a ya zuntero sinyan (toli, han hannuwan ne 'o li hantezuun). Ba 'aradena toonu sɛro yinu 'ado be ba hanyira 'onu wa li la'oli. Mɛ 'untɛna yu zuunrobe biyo ba hanyira tarawɛ be wa, 'un jan ɲunnuwan hanyira

ɲinmuwinnu na, ma ba ca'anu na, ma 'un hanyira tuwonu na. 'Un yu biyo yɛ wure li poroze ma mi toore saa nuu wa.

D.K., Banankabugu koperative vanto :

A li poroze nɛyɛ sababu na wabe miwa wuro tan'ere 'a vɛsi ma wɛ ho loo heyɛ 'a bara lo li koperative mana na ɲunbuwari, nisiinnu ma wɛ nuudenu na. Wa ɲan we ɲin ma 'a ba we lo 'a ɲunbuwari we we nɛ paa. To wabe 'uwa 'iya curulu wa tuwa za na li koperative we'anuu wa 'a ɲan we'a wa la'oli a'ole, 'a ya 'aradena toonu vɛrosinyan (lɛɛ'arosinyan, vanle torosinyan). Wa mite yi co'o han buwɛbuwɛduwa wure be na bun nɛ ciraa ba hanyira 'oronirobe ho loo.

Ho uzu siyo tawɛ a sɛ ma ho Meri, ma li tun toɛra nɛ be ba ziya.

Ba 'uzu siyo fenu ma wɛ se, ba tawɛ a wewe te tanilobe ma sura fuwelobe a ɲa de ha'iri si han vanle nɛ cira ho 'uzu venu ma wa be tuma pɛɛ

A de 'o nii han toore bee ho loo (ho ce'u, la'oli, zama papara, meri, ho cunnu...) ma li komini.

A de o niin li komini vesinu be ma wema ne we faralobe li komini wesiyo se.

2. Mu bera yira lero wenna ma mu nuube toore sɛrosinyan

Yirawe 'a li koperative vesɛ matete, to mu cunnu mi 'a sɛrosinyan 'en huwa haare mu hiya buwero woo 'a jan de'eri han toonu cunnu ma han senu co'o ma ho tuwa za. Ce'u tete tawe 'a de mu 'aralobe/de'erilobe na ma han sɛrosinyan cɛnnu ho tuwa za se.

2.1 Ba wahecara toonu sɛrosinyan cɛnnu

Han sinyan so 'a:

- **Ho tuwa fesiro tannu ma ho sariyara bee:** han a vanni ne zeni li koperative vesirobe ne ma piri'amu 'a mu 'a ho tuwa be zuun ho ubuwee. Be ma we li koperative tuwasiyo tawe 'a yi ho tuwa vanni ne fasi 'a 'iri'ara ho tuwa fesirobe ne ciraa ho 'uzu be yiraleera (yenu, ho niidero yaa, ho pinyan caan, tuwa tuna winu, ...).
- **Ho niin dero yaa:** ho tuwa za niin dero janlo (ne tawe 'a wuro wa li tiribinali): wa tawe 'a we heeni han be tuma pee 'a jan zeni ba nuudera ziinle (niin dero yaa yirawe 'a 'o we ho tuwa zo),
- **Ho 'esi wuro janlo:** ne we ne ma (PV) (ne tawe 'a wuro wa li tiribinali): 'a hobe we liira ba niin ha'iri li koperative ferober ma we be wa, 'a de li koperative be 'urasira 'uzu nuu na 'a ba lera ho koperative tuwa vesirobe wa,
- **Ho vanlo ne ba 'unpa leera be we to:** ma zeni ba 'annina buwerobe ma ba buwerojun

2.2 Mu nuubee yira leero toonu sɛrosinyan

Han sinyan so 'a:

- **Ho caan vanlo:** Bun ma ne 'a mi 'urasi ba nii caan be ma ni'ere'ere
- **Li cɛnnu vanlo :** ho we zeni li wari be toore ne wure sa li koperative za se. Mu ne 'a ho tuwa 'uzu be ma fesi mu nuubee 'enle,
- **Han 'iya 'onu ma han saaranu vanlo:** Ho ma zeni ho tuwa za pinyannu ma we na. Hobe ma wuro mu nafa be weera wa'ati deeso bena 'a jan yati li 'ee 'anpannu, 'a 'urasi han

toore ne pinyanna ba tuwa za se yirawe 'a be ba ziya 'a jan de ba niin daanrobe ma ba zuunrobe ma wa.

- **Mu be maranu vanlo:** ho we ne 'a mu be maralobe yi to 'a jan de ce'u biyo ma mi co'o ma mi wa'ati,
- **Ho ban'e vanlo:** ho tuwa yi hena wari besiro wan ban'ee, to bun ne 'a li koperative ma yi 'ura mi nuubera tunwan na, 'a ne 'a ba nii ma yi 'ee 'a ba yi ma'o mi buwo, san'un sinyan 'inynsiyo yaa...

Ba koperative tuwasiyo fenu ma we ma ba hanyira sinyan heeninu han luwe cennu be

Ho buwaru subuwarinu mu nuubee 'uwarinu na ma ba hanyira niibe

Li nisiinnu be mi cee, ho loo hanyira ma ba zafiya nii denu be hiyabuwe ho loo, paari wuro be ba yisiinna ma ba hanvira nantinle virawe a ho woro mawɛ he fesi ha hanvira ma mi nii 'aza.

Wema ne de ba hanyira 'onu li la'oli nuu na (sɛrosinyan nenu, 'arazunwin we'anu, je'inyan tenu, li 'arazun ce'u denu na, bun ma mi ju'an na.

Ho naforo firo uzuwo hɛɛnu daberela vanle

Arapun	Han koperativera hɛɛnu nuu denu na : 1. Zeni ma han luwe buwaruwo biyo ma we mu cunnu 'a ba yi 'iri'a mi nuu yermarobe toore 'a wa koperative
Be ma se ma ho vanlo mu	- Han ONG la - Li tun ninyanme be toosera, - Han tuwe ma han 'uzuwo bun ma mi ju'an na
Be mu cunnu mi wa mu	Han luwe buwaruwo
Biyo ha na mu	Ba ti'ara ma ba hannuwan fanmuwan koperative nuube cunnu be.
Biyo tawe 'a heeni be mu weera zeninu	1. KOPERATIVE A WEDIYO? - Koperative 'a yisiinna nii honu 'uzu ne na mi nuule weɛ na 'a piri'a miba mirobe ma biyo mu tawe la, - Li Koperative 'a niin ne mu sin na ne paariyo wo tuwa ne da mite 'a piri'a la mi te daannu 'a heyawe ma mu nuubee 'enle - Koperative 'a junbuwari toonu seere zenin, feni ne a han waadeɛna ha'irinara we see 'a heyawe ma be ba zama yi miiniyan na buwo. Ho 'a nucoza 'uzu ne mi we dediya ma han nu'unwanma toore seena ne'aso ne ba lo han be « fasi » 'abe hobe vesirobe hiya fa zewenu ne na 'a « nuu pee niin mi » ma be ho tuwa za wure 'a cuwa juu 'abe ba 'a tuwasiyo ma be mira, be leera, saara seera. Koperative 'uzu be fesinu: Han koperativera fasi nafaɛ tunwan wa, we nuudenu na ma tinyan be. Han 'a nucoza buwaruwo ne waa sinle yee 'a se han weɛ ma se ma weɛ ho 'uzu

za pantinle. Han jundema be cira a nuupɛɛ 'a jan be 'unnu too ho koperative ma mi za 'aza ne 'a tuwa siyo ma be mira, be lera, sara sera.

2. A MUYE 'A KOPERATIVE WE'ANU NUN?

Abe, wa yi 'a koperative, to wa:

- De wa yura waavɛro be nuu na

Li koperative fe sin mi waa ma ho yura waavenu 'a li jan ma 'anmi ba hanna ma mi bara zɛvɛnura ma ho buwaru nisiinnu be. Ma be ne ma ba nuule mi wɛɛ 'a fasi mi yurɛɛ ma mi 'uru nuubɛra ne muso 'a be wure nii mi mu paarina be. Han koperativera cuzo mi yurɛɛsiyo se 'a yɛɛnu bun mana yura parilobe be wuro.

Znb: Banankoro tɛnzun, ba pɛna nanu

- Vɛsi ma zama nuube cɛnnu ha'iri

Li koperative 'uzu zeni ne hiya fa nafaɛ bɛra na ma ziin ma ba nii mirobe, ba zafiya ma be be hinni 'a zafiya mu ne miiniyan 'a vɛsi ma zama ma nuudee ha'iri ho 'uzu. Ba ma mi junbuwari bɛcɛnrobe, han koperativera ma 'anmi nuupɛɛ wɛrobe. Ma li zɛvɛnu nɛyɛ « ni'ere = tannu de'ere », han we ne 'a nuupɛɛ nii de ho junbuwari toonu be. A 'o we junvante ma wema wero, saara see ma ha'iri nɛro, 'a 'ɛn 'o yɛɛ ma 'a we paari so, 'a bun ziinlee cuwa juu yamu li koperative be hiya fa na.

- ɛn 'o yɛɛ 'a 'o be 'ɛn 'o deɛ

Mi we paari han toore sɛrobera ba toosɛra ma wɛ 'aza, han koperativera ma heeni ho 'uzu toonu be 'a han fi ba nu'unwanma toosɛra deɛ 'ɛnnu (nuuwari wɛra, vɛra, duwayira, bun ma mi ju'an na) fuwa mu we paarina be ba tun za se.

Znb: Safuna we'anu, na'unwanbera wɛnu ma mu yɛɛnu, biya jundiyo, bɛmɛ.

3. LES VALEURS DE LA COOPERATIVE

- Demokarasi: « *Ba junnasiyo 'a nii ne wɛɛ'a ma zama sa'o ma ho tuwasiyo nuu ho tuwa za siin. Ho tuwasiyo wure dediya woo ma we mu wɛɛ'arobe so ni'ere, tannu de'ere.* »
- Nuudee: « *Li koperative ma mi tuwa za tawɛ 'a we nuudɛra wɛ 'aza ma ho buwaruu.* »
- Ziinlee sinnu: « *Ho tuwasiyo wure ne nii mi be wɛɛ'a mu siin, ma ziin li koperative juun na.* »
- Tuwite be: « *Li koperative 'a sɛrosinnu ne jinyan zɛɛ za ma hiro za na.* »
- Tinyan be: « *Li koperative wɛrobera cu ba tuwa za ma ho buwaru za se.* »
- Suralobe: « *Li koperative ma de ho papara waavenu ma han luweza jinyannu nuu na.* »
- Sɛɛhanba: « *Li koperative ma sɛ toore 'a yi cunnu 'a han mi tuwasiyo wure ba nuube ma ba nuomu jinyannu bɛna.* »

4. HAN SARIYA WENNA MA HAN VANNI BE NE A EE MU

- Hiyafɛɛ vanlo
- Ho sariya ne wuro han koperative tuwɛ be Mali tun
- Koperative besirobe vanlo
- Tuwa sariya

5. HAN SARIYA JUNLE 7 NE CIRAA HAN KOPERATIVE TUWɛ BE, 1995:

1. Ho tuwa zonu 'a sa'o be nuupɛɛ se
2. A de 'oro ma ho paarina toonu saa be
3. Ho tuwa za nii denu ma mi nuube leenu
4. Te tuwɛnu ma te daannu
5. Oronirobe, de'eribe ma 'unpa nɛnu
6. Han koperativera nuule nɛnu wɛna

	7. Be ba lara mi jun 'a haan ho buwaru Han sariyara neye ma ne a han koperativera yi se ma mi daanrobe.
Aranina nudee toonu srosinyan	-Ho sariya n°01-076/ ne lo ho Zuruye pinyan wozoma 18 ni li zeremi 2001 ne han koperativera tuwe vanni be Mali tun) -Li koperative wafonu be zeninu ma han tuwe zonu ma we tunwin 'aza li zeremi 1995
Nii 'araninu daberela	Ha'ire parinu 'a mu fanmurobe ma mu zuunrobe ne ba 'aradena yu tuwi cuwa 3 minitira 45 'aza

Arapun	Ho naforo filo uzuwo heenu nuu denu na: 2. De ba 'uzu we'anu ne ma lee'a li koperative fesirobe 'a jan we be ba ziya
Be ma se ma ho vanlo mu	Han ONG la - Li tun pinyanme be toosera, - Han tuwe ma han 'uzuwo bun ma mi ju'an na
Be mu cunnu mi wa mu	- Be hiro we ho koperative tuwasiyo mu, - Mu be 'i'iri'aro ma ba nibera - Han luwesiyo buwaruwo
Biyo ha na mu	I'iri'a li koperative poroze
Biyo tawe 'a heeni be mu weera zeninu	1. We'a 'uzu ne ma we lee'arobe mu wa - Lee ba nibera ne we ho 'uzu za (be we'ara ne waa san han tooza ne leena mu, ho meri juncan, ba han ma ba hanzawe tuwe juncan, GRADEM nuu) - I'iri'a ferohe mawe ma ba nibera ne we'e'a mu: Zeni li wa'ati ne bena ba leena, fesi toonu sro dada 2. We'e'a han cunnu bera ma han tooza ne be ciraa li poroze ho nucomu laadara ma mu nuube 'enle ne ma waawiri li koperative besinu - A fe 'o hiya ho vanlo yi be na - Za'i de biyo ta na mu ma biyo pan na mu han co'oyara ne junle saan - We'a/lee zevenu ne de ho buwaru nii matete han wema bee ('a fe hiya ho vanlo na <i>Se suwa li 'unwin fena vœnu wa: A ma muye li nuu yeremanu toore ne tawe 'a de jun na mu wa leera 'a jan 'i'iri'ara</i>) - We'e'a ba nibera, mu nuube toore srosinyan ne be tawe mu 3. To biyo tawe 'a binni tereni mu Sobini ba nii han wema jinyannu be wa ('a fe 'o hiya mu werobe jinyannu 'aranu na) - Nucomu 'uwi: Mu tawe a ba ne ta buwo nii de haare ba ne pan mu nii jan de - Li wari be 'enle: - Anmi mu be wena yinu 'aralobe veni deemu - Ne 'unpa be ma zo ho tuwa mu na 'a heyawe ma 'esi besirobe ne ho toonu hiya ma buwera.
Aranina nudee toonu srosinyan	Daberela vanni
Nii 'araninu daberela	Piri'arobe ma se'esse'erohe ne tuwa

Arapun	A de han wari firo uzuwo heenu nuna : 3. Zevenu ne cira ho uzu
---------------	---

	besinu.
Be ma se ma ho vanlo mu	- Han ONG la - Li tun jinyanme be toosera, - Han tuwe ma han 'uzuwo bun ma mi ju'an na
Be mu cunnu mi wa mu	- Be hiro we ho koperative tuwasiyo mu, - Mu be 'iri'aro ma ba nibera - Han luwesiyo buwaruwo
Biyo ha na mu	De ho loo buwaru nuu na 'a we'ara koperative ne we'a bera
Biyo tawe 'a heeni be mu weera zeninu	1-We leerobe ne 'unnu too ho 'uzu ne we'a mu be wa: Unpa nerobe, ziya berobe, wuro mawe li koperative fesirobe wa. 2-Fesi 'uzuzo deeso ve ba nii se: (Ba nii boninu hae ma le ho papara vevemu na, nii 5 hadu): a fe o hiya ba nibera na, ba ne ma ne li unpa ba nii na 3-Zeni ho 'uzusiyo ziinlee ma ba daanle 4-De'eri ho 'uzu za ma ho 'uzu ha'iri ne ciraa ba ziinlee ma ba daanle To ba tuwasiyo yele, ho nucomu nuude yaa jun cenu (ma manzinyan wan ma li fonuso), nii dero yaa jun cenu, ho caan yaa jun cenu Ba nii nuude yaa jun cenu be tawe 'a cinciin, yi 'a bun to li koperative be daan mite 5-We'a tuwa besiro vanlo ma ho sariyara vanlo (vanlo ne fasi 'a han 'unpara ma to) ne ma bee wa ho tuwa fesinu fere mawe 6-A lee tuwa fesinu ferober mawe be yira Ho tuwa fesinu ferober mawe 'a li koperative tero vanlo: be nii mi mu 'a ba ne saara caan wari ne ciraa ho nucomu be; 'a ba ma vote ma yi mu. A ho 'uzuzo ne bosi ve mu ma 'iri'a mu: li wozome denu, ho yura piri'anu 'unpa... Han yele tonu be 'urasinu, ho tuwa fesirobe ma ho sariyara vanlo be tenuna, ho 'uzu wahecara we'anu ma ba besirobe (bun benen to ho 'uzu yee ma hi) FeSobi : Zeni ma ba zama 'a ba ne yi mi mu se 'a zo ho 'uzu tawe 'a nuu ne vanle cu ba pan'anmana 'enle 7-A yi ho tuwa zuunlo vanlo ho pa'a se Besi ho tuwa fesiro vanle + ho sariya vanlo na + biyo beera wa mu 'a tuwa + ho tuwa za yele ma mi 'esirobe 'a cee be we'a mu nuupe vanlo ne ba ma ve ma kaziye na + han yele tonu ho nucomu be 'enle. Han vanle ma ne ho 'ubuwe 'a mu ve to ho 'iirizun. A mi see ho tuwa vanlo ne lo ho pa'a 'a ba we lo resepsi. A 'urasi han vanni be. Fe Sobi: Pin'ere yi 'anniyar, 'a li tun toore be yira leera be do tannu, to li koperative be huwinu zun. 8-A 'arani li koperative niin ne lena Ba tawe 'a 'arani ma mi ziinlee ma mi werobera be, a heyawe ma han sariya ma vanni (tuma pee 'a li biro za we nii ne junzo be we mani ma nii juu juu ma yi yirawe 'a mu beerobera we we waawi) Fe Sobi - Vanlo ne biyo ba nii beena wa ma to tawe 'a 'en lo vanto se, 'a bin mu be wure to. - Nimoro deeso mi 'a ve buwe'ee ne 'a 73 333 'a han 'unpara wure we ne wa 'a ciraa li veeu bera yaa han yure ne be buwa. - Mu be cennu co'o tawe 'a we be ne cu yi 'a bun, to 'o zeni biyo 'o sa bara li zeremi veni. Li wari leerobe 'ore wure tawe 'a zeni; per diem be be he bin. Mu bera yira leenu mide ma heya. - Be leena mu be we saara na, 'a li winiwa tunwan ne we yi li koperative toore tunwan saa nuu wa we sa'i. - Koperative pee tawe 'a yi mi bera cenrobe nuu vanlo.

Aranina nudee toonu sɛrosinyan	Ho sariya n°01-076/ nɛ lo ho Zuruye pinyan wozoma 18 ni li zeremi 2001 nɛ han koperativera tuwɛ vanni be Mali tun)
Nii 'araninu daberela	Nii derobe

PANFONU 3: Biyo ba hanyira tarawɛciina zonu.

1. Ho tonu sɛrovanlo nɛ ma nɛ a biyo ba hanyira tarawɛ ma ciizo wa se

A fɛ li zeremi 2010 ɲun wa, li GRADEM siyo do be biyo ba hanyira tarawɛ mini ma mu uranu na ho papara nɛ ba mi, ma biyo sin han tuwɛ ma wa tun ONG bun mana han 'inyansiyo mina mu se.

Haare ma bun, li zɛvɛnu nɛ dera cɛ'u biyo ba hanyira tarawɛ na bɛ ya yu cinnu sese 'a to mu tawɛ 'a be heeni matete han buwaruwo san'un han luweza, feni nɛ niin nɛ 'arana bɛ boni. Niin curulu pan munutiyo biyo ba hanyira tarawɛ wara na. Ba pinnu ma buwo ɲun 'abe ba bɛ fanmuwan mu ma biyo mu wɛɛra bɛ leera wɛɛ 'a cu, han ɲucuwɛra nɛ wura mu 'a ciraa biyo ba hanyira tarawɛ . 'O zenirobe : ba niin tunwan, 'o bara ba niin nɛ ma wa fowɛ wa 'arlobɛra tunwan nuu wa han luwe nɛ wa saa zeninyan « biyo ba hanyira tarawɛ » nɛ zan 'o « lo hanyirezo ziinle » bun mana "ba hanyira pa'a". A ba nucobiyo tuun, mu laadara be 'ɛnle, « lo hanyirezo ziinle » ciya mu caraarobe na, ho 'ɛnbe, sɛ'anu wɛ na. Han wara so nɛyɛ we borina nɛ 'ura'oo, 'a dun ba niin tunwan siinsuwabɛ be na nɛ be ciraa zunwin curulu. Tunwansin na, to mu be wɛɛra wuronu nɛyɛ bɛ we cɛ biyo ba hanyira tarawɛ ha'iri na 'a yɛɛ we de duweduwe wa yura vɛnu ma wa na.

GRADEM ma Kinderrechte Afrika e. V. (KiRA), han luweza la'oli wɛɛsiyo (misera, buwaruwo wɛɛrasiyo, 'aradena nuwan ma maana, li la'oli be wɛɛra leera, bun ma mi ɲu'an na) ba hanna ma ba hanyira 'uzuwo han luwe nɛ wa luwaa zeninyan 'a mu tawɛ 'a cunnu mi 'a vanlo le mu wa. Ho ɲanlo so, han wara, ma han ɲucuwɛra 'a heyawɛ ma biyo ba hanyira tarawɛ , bun wɛɛra zeninyan 'a cu ma wa Malisiyo tubare nɛ waawi ma wa tun tanle: Zare, Bomu ma Tobore. To ma bunsin, biyo ba hanyira tarawɛ 'urasira ma li tun haare ma ba zama, ma ho buwaru, ma ba hanyira ma han 'unpa nɛra yu mi toonu sɛrosinnu.

Han wema so ma zeni han 'uzuwo nuudee (GRADEM, KiRA) li Mali tun 'a zeni biyo saan wa ɲun mu a fɛ li 'aritikile ¹niso na ho Charte Africaine nɛ ciraa ba nucomu ma ba hanyira ponu desirobe nɛ ba ma ve ma (CADBE), nɛ we'a ho sɛtanbere pinyan wozoma 20 ni zeremi 1990. Din aritikile zeninyan lo: « *Han tunwin [...] nɛ 'enna ho Charte so seele [...] do mi ɲun 'a mi cɛ han daberela wure [...] nɛ tawɛ 'a bun nɛ pa'a 'a ho Charte be yira le.* ». A tere zeni ho Charte yibe ma ba yisiinna haare ma ba hanyira ɲan 'a mu wa vanlo nɛ tuwa ma wa tun tanle bun 'a zɛvɛnu nɛ co'o se 'a we yi. Hobe vanlo nɛyɛ we'a li zeremi 2020 'a zan bun wa 'a wa bɛɛɛra.

2. Biyo ba hanyira tarawɛ warawaranu ma wa ta tanle

Biyo wa yɛ, wa da bara lo:

- Niin mumuwɛnnu pɛɛ to ba niin 60 biyo ba hanyira tarawɛ cɛ'u dera siin, to ba wure yu ho toonu sɛrovanlo 'a zun wo be cunnu 'a ɲan miwa sɛ ma ho.
- Ba 'unpa nɛra nɛ toonu wa san mu pa'a bo winyan yu ho vanlo so 'a ba ɲan caa zan biyo ba hanyira tarawɛ finuu.
- Wahecara niin 35 lena buwaru pɛɛ (la'oli ɲunnasiyo wɛɛsiyo, la'uru be yira leenu 'uzu, ba 'aradena maana tu wa, ba 'aradena nuna tuwa, ba jafiya tuwa/ hanna/ hanyira, ba

konseyera, ba loobɛɛra bun ma mi ju'an na) nɛ do mi niin li poroze GRADEM ha'irina nɛyɛ bee, wure yu ho vanlo 'a ba miwa sɛ ma ba hanyira.

Vanlo nɛ fasi bu zenirobe nɛyɛ pinyannu bena ma zin 'o ha'iri liirobe. Mu tawɛ 'a yura pɛɛ nɛ mi yi leena ma be co'oya na.

Dabere vanlo nɛ we sababu 'a ho nuu vanlo nɛ nɛyɛ be ma zuun

Arapun	Daberela nɛ ma bɛɛnira ho nuu vanlo nɛ ciraɛ ba hanyira niibe wa buwaruwo wahecara se, ba zama zɛvɛra se ma han koperativera tuwasiyo se
Bɛ ma sɛ ma ho vanlo mu	- Ba poroze too sera - Ba zafiya ma ba hanna tuwɛ ma ba konseyera - Han CGS, APE ma AME - Ba koperativera siyo
Bɛ mu cunnu mi wa mu	Han buwaruwo wahecara (zafiya 'uzuwo/hanna 'uzuwo, la'oli be wahecara, 'aradena ba maana ma nuna tuwɛ, 'aradena ba nuwan tuwɛ, ba konseyera, ba loobɛɛra, han koperativera tuwɛsiyo han yurɛ nɛ li poroze miiri, bmp.)
Biyo ha na mu	Seeni han buwaruwo wahecara 'a ba ciizora ba nii hɛɛ'era zuunnu, han 'anminu, ma han benuna ba hanyira cunnu bena han yurɛ nɛ li poroze ciyo.
Mu were	Luwe nɛ li poroze luwa
Biyo tawɛ 'a heeni be mu wɛɛra zeninu	Ho vanlo zeninu ma we han yurɛ nɛ li poroze mi ma ba buwaruwo wahecara, mu we ma panfuwa (ba koperativera tuwasiyo) Mu fero be mawɛ tawɛ 'a nɛ 'a han buwaruwo wahecara yi han 'unpara fuwafuwa nɛ ciraɛ han hɛɛ'era ma ba hanyira fenu na. - Piri'a ba fanmurobe hɛ'ɛ ba hanyira niibe wa bubuwɛ yamu yirawɛ 'a lera han be 'ura wa ma be han miwa vɛsira. - A muyɛ ba nii paara ba hanyira niibe mibe yurɛ? - A wiba munutiyo ba hanyira niibe na 'anminu na mibe yurɛ? Muyɛ na? - Mibe nɛ 'a han buwaruwo wahecara, 'a yɛmusi mi we we 'a nuu yi do 'oo ma ba hanyira niibe? - A muyɛ 'a mibe ziinle, mibe nɛ 'a zama wahecara, yirawɛ 'a ba hanyira niibe yi wan mi loo? - Hanyira niibe 'uranu na daberea 'enne mi mibe buwaruwo uwɛ? Yi 'a 'oo 'a han yɛɛ? Yi 'a hɛ'ee 'a muyɛ na?
Nii 'araninu daberala	Nii denu haire pariarobe : diyorobera canrobera, a fɛ ba aradena fanmurobe ma ba zuunrobe wa, 'a de ba nuu nu ma mu leerobe
Aranina nudee toonu sɛrosinyan	- Han CDE, CADBE, LPE - Poroze vanlo - Nuude vanlo han buwaruwo hairinara bena
Tannirobe	- Sɛ'ɛsɛ'ɛ han buwaruwo wahecara, 'a 'urasi li zɛvɛnu yeremarobe pinyannu nɛ waa san ba hanyira niibe uranu na. - Bɛ mu pinyanna na seniyamu

Mu laada berala vanlo zeninu han la'olira ma han buwaruwo.

Mu laada berala vanlo zeninu han 'uzuwo.

B.T., N'tosuma koperative tuwa zo :

Wabe tuwasiyo ne mi heye wure yu be zun, 'a yu de'eroobe a wa tuwasiyo ne zun vanni mu nuu pee yu ho vanlo ne we'a **biyo ba hanyira tarawe** zuunrobe be'eenube be wa.

Wa yi fo we pinyan pee to wa we sunmu hee'e deeso be wa 'a buwera wa fenu ma we hiya.

Hobe vanlo ne tuwa ma wa wara ye mana la yeremarobe benu wabe 'uzuu 'a heyawe ma mu bejunle za juu neye:

Ba hanyira henu, be lo bun na han zunwiin, ho buwaruu ma li la'olii.

Li koperative wo sababu a zerma 15 ti'azo ne ya va baara ubuweloo binni saiyo mana;

'a libe sababu jan na 'a zerma 10 hanyirezo ni'ere ne ya vununwan la'uru na binni sa'iyo ve wa 'ara a yere ya mi la'uru sinyan mitena.

Ba wure miwa de mi niin **biyo ba hanyira tarawe** pinyannu bena wabe se heye,

'o bara : li la'oli 'a'ole we'anuu ma li luu jin venu, ba nucoza ziya benu ho terovanlo cunnu be wa.

Yani 'a li poroze neye buwe, ba niin ya vununwan mi za 'onu na la'olii; nuu woo be ya mana zeremi 1^{niso} 'a ho duwere 2022-2023 'a niifinyan niin 32 wa yu tuwa yele li la'oli deeniso hanzaweza nii 11 'a ba wure terovanle mi'a.

N.T., Badiginitu koperative tuwa zo :

Ho nuu toonu sero vanlo neye zeninu a na a wabe fanmuwan a jan zun **biyo ba hanyira tarawe**, be ne wa be ya lara a wa zuun ho Dimipjan. Wa zun curulu be curulu ba maana ma mi nuwan ma ho buwaru zinle be wa ma ba hanyira werobera a heyawe ma han yaara ma han wawa ne zenina wa.

Bera tunwan yerema wabe loo: hanna nii 4 nii do ho loo sinsuwabe wara be 'enle, be lo ba hanyira paa toore saa ma ba pinmuwinnu na. Ba hanyira ne wure to ho vanlo neye zeninu benen wure terovanle mi'a, haare ba ne to ho vanlo neye lenu wa a terovanlo be mana na mu daberela miwa mi ba wure ta na. Ba 'a hanyira niin 37 'a ba hanzunza 'a nii 12. Ba hanyira we yi vaarilobe 'a ba yi to vannu; tinzun yere to wa se, 'a wabe koperative zan ma li toli yaa ma han hannuwan, bun we yo yu wari (seere buwe ma mumuwen hooting) 54 000F.

Mu 'oronirobe 'enle, wa miwa we co'o siipee 'a ba hanyira yi 'ara (han tabarila we'anuu, ba 'aradena ne toonu se mu sinyan heeninuu, han perewa 'inyan we'anuu, lakerela yaa, torosinyan, kayera, vewa fenu li la'oli luu). Ho toonu serovanlo ma zenii wa ma **biyo ba hanyira tarawe** 'anminu; tuma pee 'a wa yi ara ho to wa zo lo wa werobe wa ne waa san ba hanyira.

Mu yi 'a ba 'aradena, ba jan yu zuunrobe ma ziya berobe. Ba zun be 'a mi ba werobe 'a waa san mi niin ma li tun: 'a se toonu ne se la'uru, 'a we 'anmi ba yisiinna, 'a be ha sabiya, a yito juun juu be, 'a buwa nii ne 'o be zun, 'a te 'a 'o yi'a ma hanyira binyan a niceece mana bin.

Wa ma 'a hanyira we buwe li wa'atii, be lo ba 'aradena fana waanu na mi zunwiin, be bo ba hanyira zonuu wa li la'olii han luwe be honu wuree. Mumuwennu pee to hanyira niin 80 'a ve 90 na to ba wure terovanle mi, han koperativera denu ma han la'uru zunwin nuu na ma han la'uru sinyan be, ba maana ma mi nuwan nii denu ba hanyira oronirobee.

BK, Tenindugu meri toose wa we yi 'unpara se :

Ho toonu serovanlo ne mi **biyo ba hanyira tarawe** be wa ma wa ta tanle ma we sababu 'a leera be ba hanyira 'ubuweloo venu na. Niin zunwinsiyo tunwan ne mi li koperative yo va za li 'unwiin 'a mana, be wo ba a lo **biyo ba hanyira tarawe** wa ho vanlo neye nuu wa. Ho meri wa KABU-WOLO siyo ma han koperativera nuu na ho suwa neye bee. Wa 'urasiyo ma 'a yeremarobe benu zo wa merisiyo zevenu ma ba leeroobe: ba hanyira be yatinu 'a heyawe ma han terovanle be 'enle, ba 'onu li la'oli 'a li jinyan, bun hiya buwa li poroze buwero wo sanun ho vanlo yere zeninu.

Lakerela nenu la'olizun na ma han 'a'ole we'anuu ma li koperative nuu.

SƐNU 4: Dirobera vɛɛnu daberela yereman.

A heyawɛ ma ho Mali 'ɛsirobe, to buwɛbuwɛduwe mi mu dirobera vɛɛnu ma ho na'unwan bera jinyannu bee; 'o yi 'ɛɛna ho vun'an ma mu jɔn-dɛɛn na to li tuun bɛ hinni se ma bun 'a to ho woro buwerobe jɔn 'a 'ara'ara. Li 'oomɛ be 'a tuwi tuwi han pɛɛpɛɛ curuluu 'a bun wee mana mu dirobe tanjan ba tunwan se. Li wa'ati yeremarobe jɔn 'a naaniyan han duwɛduwɛra nɛ wa zun be na 'a na 'a bu do 'a mu dirobe le ba nii 'a wa jɔn miwa dewa woopɛɛ. Yirawe 'a sin li buwɛbuwɛduwe nɛyɛ sire wa, to wa tawɛ 'a yi daberela finyan, 'a tanni vɛɛnu wɛnu co'oyara befinyan: Wa wee vɛ dirobera nɛ se ma han daberela nɛ ta wa yura 'a dera mu vɛrobera nuu na 'a mu nɛ 'a wa daan wate 'a jɔn de be ba vɛra yirobe wa.

1. Wa papara vɛɛnu (GRADEM-siyo muwan besin)

Ho papara vɛɛnu 'a vɛɛnu wɛnu daberela deesosi nɛ ciraɛ ho papara nɛ wa yi mii 'a heyawɛ ma han yurɛɛ ma mi co'oyara.

Mu yi 'a yura nɛ se, to mu vɛɛrobera mi wɛɛ ma feni pɛɛ 'abe mu cinyan we la wɛɛ mu pinpinle jɔn da zo wɛɛ. To mu we yerema yura, mu tunwan we de biyo'a danmu nuu na bun mana mu panpanni wɛ danmu. Mu yatiyo maa 'a ho na'unwanbera jɔn we nu'annu'anni wɛɛ. To wa ma tawɛ 'a we heni mu bera nɛ sira 'a canpaarila ho na 'unwan 'a mu yito yaa wɛɛ. Obra 'o yi paariyo tun-be nɛ we lii ma bera vannisiyo, to bun saa mu hɛnu jɔn'an.

Mu vɛɛnu bera tunwan paarinu:

- ma wee fe buwo, bu tunwan wee jɔn 'ara'obiya.
- wee de bu nuu na, 'a bu wɛra dirobera tetiya.
- wee nu'aya ho yura be (papara jinyannu) san'un han tɛɛni yurɛ nɛ mu jɔn be di'a mi. Han daberela nɛ ca mu ma vii wa tin 'orobe na mu vɛrobera wa, 'a nɛ 'a wa bɛ sɛɛ li tun 'anniyɛn, 'a wa jɔn zuun mu jɔn cɛɛnnu semu. Ho papara vɛɛnu wɛ'anu 'a be nɛ « jinyan » li tun 'a mu bɛ « yaa » li.

Haare 'a mu 'a vɛɛnu wɛnu co'o mu jɔn muso 'a zɛvɛnu deeso nɛ be buwanjɔn mu danrobera wa 'a jɔn nɛ 'a ba nii ma yi mi jundiyo mi tun wa bun nɛ 'a 'uzu pɛɛ hiya fɛfɛ ho teedanrobe 'ɛnle.

A bunna GRADEM we ma yura Etarela bepɛu li zeremi 2017 'a wɛ'a mi muwan nɛ ba we vɛ ba hanzawe nɛ mi ba nii-bɛrinu zuun nɛ mi Baba'uwa jundiyo, 'a nɛ yirobe GRADEM na 'a jɔn 'a nii-aranile nɛ de ba nii nɛ mi mu se nuu na han yurɛ nɛ ba we sɛɛ. Vɛrobera curulu ma biya hanrobe wee we ho muwan soo:

Ho na'unwan vɛɛnu

- Vɛrobe nɛ cunnu ma yi li zeremi wuree, 'a tuɓara nu'an ma ba'ajunna jɔn bɛ 'uwa bin 'a yira na'unwan biyora nɛ jɔnle saan.
- Nu'an bera ma bewiniwa vɛɛnu, Vɛɛnu be ma na'unwan hanrobe dadara zuunnu.

Ba 'uwa hannu

- A han wa tun 'uwa nɛ duwa se, 'a nɛ ma he vannu 'a jɔn 'o wari matete,
- A wee diiri 'oofuwan ma mazin kuranso bun mana batiriso ('a jɔn'anni mu diirilobe ma mu yɛɛrobe wa'ati 'a heyawɛ ma biyo 'o ha na ma li wa'ati nɛ 'o haduwo).

Bera nɛ cohe vɛɛnu

- Beheere vɛɛnu, bera nɛ ma'o mana worɔjɔn beriya na ho yiyo,
- Vɛwa biyoso fɛnu,
- Vɛwa fɛnu/vɛwa nɛ wee nɛ biya na 'a jɔn 'a tiin.

Biya jundiyo be

- Biya piirilobe wɛ'anu 'a dewa (nana, para, viyora bun ma mi jɔn'an na.) 'a heyawɛ ma dada nɛ da mu yirobe jinyanmɛ bena.

Mu bera yerema'anu ma mu besinu

- Han vɛwabiyo ma Han na'unwanbera heerobe,
- Bu daari'arobera, mu jɔnrobera ma ho na'unwanbiyo jɔnso.

Fe Sobi (NB): **Haare 'a ho bɛ 'a 'uzu nɛ fasi li vɛɛnu be wa**, li GRADEM miiniyan 'a mi cara'a mi bezuunle ho papara vɛɛnu bewa ma ba vɛra 'a zenɛ mu yirobe dabere nɛyɛ ma ba nɛ yirɛ jɔn da ma 'ura wa yura na, 'a jɔn yaa bɛ hee.

2. Ba vera de'erinu

Mu de'erilobe hiya wee buwe ma ho papara vɛɛnu zuunnu ma mu cunnu ne cira mu dirobe ciyo jinyanme mu nuube 'enle li zuun.

. A'ralilobe li vɔnu nɔ bɔ ya li tun a xan bɔ de vannu niin na

A zeeni li venu nɔ se bu ma ho tuwa za nɔ mannan bu de'erolobe cira li vɔnu nɔ se a bɔ ya li tu a xan bɔ de fannu nuw na wele

Ho papara vɛɛnu be fɛsinu daberela vanni we'anu

Arapun	1-Ho papara toonu saa hebuwe
Be ma se ma ho vanlo mu	- Dεemu dera - Li tun jinyanme be toosera - Ba vera
Be mu cunnu mi wa mu	- Han tuwe ne ba lo Koperativesiyo - Ba hanyira 'uzuwo tuwasiyo
Biyo ha na mu	Ne 'a ba Koperativesiyo san'un ba vera te li vεenu daberela ne 'a papara toonu saa na.
Mu were	Ho papara toonu seere yura - Be 'arale muwan - Muwan .
Biyo tawe 'a heeni be mu weera zeninu	Fe Sobi : Mi baba 'a mi 'o 'uzuwo jun'eresiyo weε wa mu 'aralobe were 1-A muyεε na wa wuro papara vεenu be. Ho toonu hiya ma buwe ma wanniza to lo 'araniro ma see ba ne do mi nii mu 'aralobee fanmurobe ma ba zuunrobe 'a wara mu diyorobera 'inyansiyo. - A muyεε mibe wee han na mi nεε'unwen ho were jun wa ye? - A han duweduwera yeε mi wa yi muu? - A muyεε mi miwa buwera mu? - Mi zun biyo wee mana han duweduwera le? Veni han hebuwe wara neye ma mu verobera jun'ere de'u be wara, mu ba'apunna toonu saa ma li 'unwin faannu buwebuwεduwe (li tun yaanu, mu na'unwanbera ne de tuwara wa cohebuwe na han zunwiin, li 'oome ma han vewa faannu ne mi wa dewa). 1. papara toonu saa be 'ura woronu « Papara toonu 'a vεenu co'o deeso ne han nuu ma yirobe tuwi tuwi ho cii'ere 'a 'o jan be buna'inyan ho yura (li 'unwin bera ; li tun ; mu jun ma mu verobera) ». - La'ari ma ba 'aradena li vεenu co'o neye be fanmurobe wa. - Ne 'a ba de seniyamu ho co'oden ne ba ya zun be wa. 2. Mu 'aralobe na'unwan yi hεε'anu be la'ari - A zeni ho papara ma be wa we mu 'aralobe 'a muwin mu verobera paarinu weera wure 'a han ba, 'a webe te mu bera bobonu, ho na'unwan hanrobe dabere, be yi te han vewa 'ennu ho na'unwanbera yira ma verobera binyan ne we fe. - Ne 'a ba ne yu hεε'a ho na'unwan la'ari mu 'a ba wanni'a we 'a heyawe ma biyo ba ma. 4-Bu veeni - Ne 'a ba 'aradena wuro 'u'εyamu biyo ba yu funa papara'a. A zeni ma ba 'a bu we yi 'a 'o yi na'unwan biyo cunnu 'a we boni 'a mu jan 'a be ne se ho cohebuwe 'enle 'a bu jan be seε 'o da mu nuube leere li zeremi puwo wure, 'a 'o yi fa 'o hiya ho papara vεenu be na.
Aranina nudee toonu serosinyan	- Vanlo ne de nuu nuuna ho papara vεenu be wa (manzin vanlo ne ba lo doc.pdf) - Feni ne ho papara vεenu miwa wee dεenu be la'ari - Vanlo deeso ne yi 'a 'o to ba 'aradena 'urasirobera
Nii 'araninu daberela	A we 'aranirobe ne ne 'a ba nii ma de mi nii bu 'aralobe 'a jan 'urasi dεε ta ba 'aradena fanmuwan biyo zenina ba le.
Tannirobe	- A to biyo ba ne 'enna bin mu yu funa - A lee ba bonu ne zeni 'a ba sinyan wa mu bena

Arapun	2.A fanmu bu verobera paarinu 'a nan de dada ho papara vɛɛnu be wa
Be ma se ma ho vanlo mu	- Dɛɛmu dera - Li tun pinyanmɛ be toosɛra - Ba vera
Be mu cunnu mi wa mu	- Han tuwɛ nɛ ba lo Koperativesiyo - Ba hanyira 'uzuwo tuwasiyo
Biyo ha na mu	Nɛ 'a ba nɛ do mi nii mu 'aralobee zuun li vɛɛnu dada hadu ma mu verobera junle saan paarinu
Mu were	Ho papara toonu sɛɛre yura - Be 'arale muwan - Muwan
Biyo tawɛ 'a heeni be mu wɛɛra zeninu	Fe Sobi : Mi baba 'a mi 'o 'uzuwo jun'eresiyo wɛɛ wa mu 'aralobe were 1. Ho papara nɛ san li hɛnletun na be co'o yati Ho papara nɛ san li hɛnletun na be co'o da yati ma wa'ati panfuwa junle juu: panfonu tonu nɛ 'a 'anhoni 'a see Novanbere tuwi fuwa mɛn pinyan ma yiyo panfozo nɛ ma see ho zuwɛn pinyan 'a vɛ otobere na. Ho woro sinrobe liyosi biyo tawɛ mu na nɛ 'a minimɛtirila be 1000 'a vɛ 1200 na li zeremi puwo. 2. Mu na'unwanbera cuweninu. Mu na'unwanbera da ma luwa 'uzuwo junle tiin 'a heyawɛ ma ba nii pundiyo be nɛ le mu, to bun bena wa da de biyoyɛ. - Mu na'unwanbe vanniso: bun nɛ 'a salati, suu, seleri, pɛresili, epinare ...bun ma mi ju'anna. - Mu na'unwanbiyo: bun nɛ 'a tamati, hariko vere, 'ɛnbo, 'ɛperu ('anni), puwavoron, manman, konkon, viinnu, zara, melo ...bun ma mi ju'anna. - Mu na'unwanbe cinyanso nɛ wee lii: bun nɛ 'a pomitɛre, mɛsɛn'un, karoti, bɛteravu, tumɛ, laye, tumɛ beere ...bun ma mi ju'anna. 2. Mu verobera pinyannu 'a heyawɛ ma li zeremi wa'ati panfuwa - Ho mutannu wa'ati na'unwanbera (novanbere 'a vɛ feviriye na): mu na'unwanbera wure da fɛ ma yi din wa'ati so. - Ho hurumu wa'ati na'unwanbera (marise pinyan 'a vɛ mɛn na): mu verobera nɛ ma pinyan matete bun wooso 'a: ho zara (zɛɛ), li melo, ho konkon, han manman, bun ma mi ju'anna. - Ho yiyo wa'ati na'unwanbera (zuwɛn pinyan 'a vɛ setanbere na): mɛsɛn'un (woso), manman, tamati, 'ɛperu ('anni), puwavoron, salati, bun ma mi ju'anna. 1. Ho sa'o be tawɛ 'a wee lee wɛɛ dediya 'a heyawɛ ma berala curulu. 2. Ho yura darilobe ('a fɛ 'o hiya ba nɛ toonu wa san mu na) ; mu be ciinu dada ; mu yirobe ; bu bera duwa semu ; bu yeremanu ma mu maranu pinyannu ; biyo mu yɛɛra ; mu cunnu ; li vɛɛnu wenu co'o ma han daberela nɛ miwa sera mu. 3. Ho papara vɛɛnu bera junle saan parilobe - Mu bera parinu 'a wema nɛ nuu bena 'a yeremana 'o nuu-verobera ho muwan de'eree, dada (wa'ati) deeso 'aza mu jan 'a zevɛnu buwiso nɛ ciraa li vɛɛnu pinyannu, nɛ ma de wa nuu na 'a wa poromana ba 'ara'obiya wa'ati ma li vɛɛnu bera tiinna 'onu 'a sunwanni mu be jun'ere vɛɛnu. - Mu vɛɛnu bera parinu ma nɛ 'a nuu vɛ be junle saan ma wɛɛ ho cii'ere, mu bera berowo da heya wɛɛ bun mana mu poroma wɛɛ to 'a mu bera nɛ tii wɛɛ jun ma tawɛ mu yirobe pinyannu bena 'a lee mu yaarobera nuu. Nuu parilobe sariyara. Mu vɛɛnu bera parilobe tawɛ 'a be wan ma ho co'o nɛyɛ si : na'unwanbera biyoso – na'unwanbera cinyanso - na'unwanbera vanniso ; Zenirobe : Tamati – karoti - suu Bera tunwan nɛ paarinu sunwanni : - Laye : bɛteravu, fɛɛɛzi, salati, karoti, tamati

	- 'Enbo : hariko vere - Karoti : tumɛ, salati, radisi, tamati, hariko nen, - Viinnu : baduwo, salati - Tumɛ beere : beteravu, fɛɛzi, tamati, - Wiyo : pomitere, karoti, konkon, suu, 'enbo - Tamati : laye, tumɛ, karoti, seleri, sukolan, peresili
Aranina nudee toonu sɛrosinyan	- Vanlo nɛ de nuu nuuna ho papara vɛɛnu be wa (manzin vanlo nɛ ba lo doc.pdf) - Feni nɛ ho papara vɛɛnu miwa wee dɛɛnu be la'ari - Mu hɛnletun jun yurɛ 'uranuna wɛɛra piri'anu Niger tuun (doc.pdf) - Vanlo deeso nɛ yi 'a 'o to ba 'aradena 'urasirobera
Nii 'araninu daberela	A we 'aranirobe nɛ nɛ 'a ba nii ma de mi nii bu 'aralobe 'a jan 'urasi dɛɛ ta ba 'aradena fanmuwan biyo zenina ba le.
Tannirobe	A to biyo ba nɛ 'enna bin mu yu funa - A lee ba bonu nɛ zenɛ 'a ba sinyan wa mu bena

Mi de be mu verobera paarinu wa 'a mu wee fe'a wɛɛ na.

.Mi baba 'a mu verobera sira we boni.

Arapun	3. Han nen'unwen yure 'i'iri'anu ma ho papara vɛɛnu be
Be ma se ma ho vanlo mu	- Dɛɛmu dera - Li tun jinyanme be toosera - Ba vera
Be mu cunnu mi wa mu	- Han tuwe ne ba lo Koperativesiyo - Ba hanyira 'uzuwo tuwasiyo
Biyo ha na mu	Nɛ 'a ba ne do mi nii mu 'aralobee zuun li vɛɛnu dada hadu ma mu verobera junle saan paarinu
Mu were	Ho papara toonu seere yura - Be 'arale muwan - Muwan
Biyo tawe 'a heeni be mu weera zeninu	Fe Sobi : Mi baba 'a mi 'o 'uzuwo jun'eresiyo weɛ wa mu 'aralobe were 1. Luu 'i'rinu ma zun be: 1.1 Li luu 'i'rinu : A mu yirobe dewa 'a we boni to bu se 'a ho yura bun mana 'a ho papara 'i'iri na yirawe 'a ho yura 'urana 'a we se ba biya ne wee he'a mi jun 'unpe bena 'a ba be yi bu yaa, bun mana han pinpi-beriya bena. Ho papara ne ho toonu ma see da ma 'i'iri na ma ye sire : - Saasa heenu: be ne ta ma hibuiwɛ jantanman, vewa heere danopunle, giriyaɛera bun mana to'odere. - Besiyo saasa: be ne 'i'iriyo na ma hibuiwɛ vewa we sii 'oro'ara, vewa ne wee woo matete, vewa ne wee be bena bun mana be ne 'asa wee le 'a hinhinyan ma yi metere cuwa 2. Han vewa ne wera han seɛsesiyo 'a: han Tobore, han kasiyara, han be'ee bun ma mi ju'anna. Han panfuwa ne tawe 'a desi ho saasa siru vewa 'aza 'a metere 1 'a ve 1 ma tara na. 1.2 Li zun be : Ho saasa we'anu cunnu buwa matete ho na'unwan 'enle ho toonu serosinyan maranu bena ma be bu beduwa tawe 'a vira li wosonu, li 'un'unnu ma ho woro na. 2. Ho papara 'i'iri'anu Mu yi wo 'a yura mana lo vero bun mana ba vera se ne 'i'iri'a vo, to bu tawe 'a lo we'a mi na'unwan yura ve. Bun ma buwe ma wema curulu 'a heyawe ma ho yura co'o ma ho papara be. To wa da de wa ha'iri si biyo ye na : - Mu coonu ma mu saranu yirawe 'a 'o buwe han vewa ne 'o ma'o mana na ma bu pin 'uwe 'a lee mu be yiraa 'abe bun da ma yaa be 'o verobera na. 'O be tawe 'o zee bu yi 'a bun to bu naani li 'unwin yaanu na ma li tun pa'a venu na. - Ho yura boonu 'a de ce'u li tun na ma han dodobuwa fuwonu, mu tin 'aronu ma sabuwa bun mana coone ma ne 'a mu jun ma ho pinpinyan zo li tun matete. Bun jan we sababu 'a fuwora han tama'uwo ne mi li tuun ne da ma saa mu verobera cinyan zonu li tun. 3. Mu beduwa seenile (pepiniyere) Li pepiniyere 'a papara ne 'o we'a 'o pɛɛpe-za, feni ne 'a bu beduwa seenile 'a bu ferowo ma yi . A hobe yura so han pɛɛpe-za mi 'a 'o de 'o beduwa 'a mu se 'a 'o dan fera mu. A hobe papara so mu verobera ma le ve 'a yi cunle bezayee 'a bu coona-ferowo ma yi. Ho pepiniyere yura weɛ'anu 'a ha'iri be. Ho papara so tawe 'a we mana, 'a pɛɛpereniyen se, 'a mu jun-tetiya be jan nu'anya bin matete. 4. Nu'an (dofiyo) we'ale Li dofiyo we'ale 'a feni ne dosi bun bena ho yuraa yirawe 'a 'o wee so'ori mu bera 'a wara nu'an ne de mu verobera nuu na 'a mu jinyan na. 5. Mu bera vɛɛna ma han panfoza ('obuwe) Han nɛɛ'unwen ferobe 'enle to han pɛɛpe-za vevemu tawe 'a heya ma metere 1 'a han totome ma 'en we dediya ma yi 'a heyawe ma lo vero ma mi co'o. Yirawe 'a ho yura toonu saa we sin to han 'obuwe vevemu da we santimeterɛ 30 (0,3 m) 'a ve metere tara (0,5 m) na.

	6. Ho toonu saa 'i'iri'anu Bun ne 'a nuu hadu han toore saa ma mi wena semu (mu hannu, mu jin coonu, ho nu'an 'onu, mu tiin 'onu, mu be ciiri) 'a heyawe ma mu bera neye : - mu beduwa derowo bun mana mu coona-ferowo - mu be jinyannu dada hadunu - mu jun yinu 'a han na mu be - mu verobera vaarinu he'e ma mu tiinna (mu teretenu / poopenu) - mu be benu ne 'a mu ciinu (mu be-ciiri bena) - Han toore saa 'i'iri'anu - Be yira leero vanlo 7. Be seerinu paapa-zo (Pepiniyere) we'anu 'O yi lo 'o dee mu, han peepe-za ne mu beduwa wee de 'a seeri venemu 'a metere 1 'a han totome mi we dediya 'a heyawe ma ho yura ma ho papara be co'o. 'a see santimetre 30 (0,3 m) 'a ve metre tara (0,5 m) na, bun tawe 'a desi han peepe-za pantinle yirawe 'a han toore tunwan saa nu'anya. (hanrobe, jin coonu, ...). Han yure ne tun be mana, to han peepe-za wee be li tun ciirilobe na. Yirawe 'a 'o yi be ne boni li pepiniyere, 'o tawe 'a 'o te han peepe-za 'a marala mu jun bun mana 'a we'a peepe-za ne doora hin'a matete 'a 'o yi zanna mu jun-benu. 8. Mu beduwa denu li pepiniyere Yani 'a 'o de mu beduwa, mu yi wo 'a mu be do jun na, to mu tawe 'a mu 'urana ve 'a sunwen 'o mu wa to mu be yaa. Mu be tawe 'a zin ('a fe) 'a heyawe ma mu bejunle yee neye : - A lee 'oo'enna ma biya saabuwa santimetre 10 pee 'a ve 15 na ma ho na'unwan verobera pa'abo wure mu yi lo li tamatii ne ma'o mi panfonu ne yu santimetre 20 han 'uwe pantinle ; - A zin mu be ho 'an tuwi 'a fen te 'a 'o miwa cunwan mu beduwa ma 'o numera 'a lii 'o ; - Baba 'a 'o bu'a bu zinrobe na li tuun 'a 'o 'o tin mu be biyo wa ma 'o nule ; - To diyopee yenu ne biyo 'o do li pepiniyere 'a mu yi wee yi yirawe 'a mu yinu we waawi 'a 'o ma'o yi mi 'aa se toonu binnu lii wa'ati ne ; - Yito hii mu zinrobe da, yi 'a bun to mu we himan 'a mami'a, 'a winni'a, 'a bara'a woo yere be 'en na ; - Mi wanna 'a bu'a ho paapa-zo jun 'a te 'o zinrobe na li wosonu jinrobe ma han pinpinle sunman bena. Li ziinnu wenu co'oya 'a junle tiin : - Mu be denu 'a mu hi, bun wenu be boni ma bun 'a mube wee zinna ho peresili, - Han zayera be ziinnu bun ne 'a mu bera 'ee'a wee na 'a mu yi pere san'un biyo we bunwan mu (zara, viinnu, konkon), han manman ma han wiyo, C .Mu be ziinnu ma 'uwee, 'a bun li karoti ma han wiyo wee wa. 9. Li pepiniyere 'uranuna - Wee han li pepiniyere wo ma wo san'un ho dome, 'a mu we hanrosinnu (arozuware) ne 'a 'enna winniwa mina. Wee huweni han 'enna jun'uwe 'a mu jun lerope pa'a yito dee 'o bewinniwa ne miwa le si. - Wee 'urasi mu zinrobe huworobe tumapee 'a 'o huweni ho wanna 'a mu be yi huwa yu yirawe 'a mu yito pa'o 'a winni 'anniyan.
Aranina nudee toonu serosinyan	Vanlo ne de nuu nuuna ho papara vene be wa (manzin vanlo ne ba lo doc.pdf) - Feni ne ho papara vene miwa wee deenu be la'ari - Vanlo deeso ne yi 'a 'o to ba 'aradena 'urasirobera.
Nii 'araninu daberela	A we 'aranirobe ne ne 'a ba nii ma de mi nii bu 'aralobe 'a pan 'urasi dee ta ba 'aradena fanmuwan biyo zenina ba le.
Tannirobe	A to biyo ba ne 'enna bin mu yu funa - A lee ba bonu ne zeni 'a ba sinyan wa mu bena

Li tun 'iri'anu, dofiyo ne so'oriyo ho yura we'anu.

Arapun	4. Ho papara veenu tun ceenu co'o
Be ma se ma ho vanlo mu	- Deemu dera - Li tun jinyanme be toosera - Ba vera
Be mu cunnu mi wa mu	- Han tuwe ne ba lo Koperativesiyo - Ba hanyira 'uzuwo tuwasiyo
Biyo ha na mu	Ne 'a ba ne do mi nii mu 'aralobee zuun li veenu dada hadu ma mu verobera junle saan paarinu.
Mu were	Ho papara toonu seere yura - Be 'arale muwan - Muwan.
Biyo tawe 'a heeni be mu weera zeninu	Fe Sobi : Mi baba 'a mi 'o 'uzuwo jun'eresiyo wee wa mu 'aralobe were. 1. Li tun, bu daanrobe yi'i ma bu nuusemu Li tun zan 'obara li tuun hiyase paa fafarobera veeni ne yoo mi han bocannuwan jun. Li wee yerema 'a heyawe ma han yure be co'o (yura weyiya ma ho heremu ma han vewa be) ma lo nucoro ne se li wa ma li wa'ati fennu. Li tun zan ma bera curulu : bu jundiyo be 'enle (bera mi lii 'a wee 'a mu dirobe ne va mu jinyan) ; mu bera yi'i, mu fefe (fefe ne nucoro ma 'aba na 'a sera mi toore) ma ho yura vesirobe (mu jun maranu, ho yura ceenu co'o hiya fefe...). Mu tawe 'a li tun be yira wee'anu we ma ha'iri yirawe 'a 'ura diyo 'a nan de li be suwabe. 2. Yura deenu Bun 'a ho yura yi he'anu ma ba 'aradena 'a ba ne mi ha'ire mu fanmurobe ne ba yu ho yura toonu serobe wa yirawe 'a ba zeni mu betetiya ma biyo be wo se mu. 3. Li tun be yati Ho papara veenu be 'enle to mu cunnu mi 'a 'o zeni li tun be yati bun ne 'a li zonu wee, li semu, mu bera suwanu wee, li tun bara'a yirawe 'a fesila mu verobera ne sire ma jinyan li tun so ne ho toonu tawe 'a se wa ; bun 'urasirobe so da ma wee wabe yuraa 'a heyawe ma 'o naso mirobe bun mana ho yura be yatirobera tunwan. 4. Li tun toonu saa A sariyara junle tiin wa tawe 'a pe be wema binyan tunwan fesinu nuu wa : - Li tun toonu ne be pee nuu wa, ne de be mu bera wa 'a nan de ba biyaza ma mu beza winiwa jinyannu nuu na han peperere ne mi we dediya. Veenu bera ziinna-paarinu zenirobe :

	→ Vɛɛna-zuzunu ; → Anrobe biin ; → Vɛɛnu wenu co'oyara tunwan nɛ fasi mu be 'i'irinu wa ma vɛwa vanni nɛ ma ve ma (SCV) : vɛwa nɛ tɛra be na, wanna tɛnu. - Li tun semu cɛɛnnu co'o nɛ hiya fa li dofiyo nɛ so'oriyo be wa, din nɛ cunnu buwa mu be maranu ma mu jinyannu 'ɛnle, ho pinpinyan zonu mu be na, mu jɔn ma mu bera nɛ vaari mu vɛrobera maranu: Vɛɛnu bera ziinna-paarinu zenirobe : → Ho nu'an nɛ cohe ma ho juunso ziinle ; → Li dofiyo nɛ so'oriyo ziinle ; → Vɛɛnu wenu co'oyara tunwan nɛ fasi mu be 'i'irinu wa ma vɛwa vanni nɛ ma ve ma (SCV) : vɛwa nɛ tɛra be na, wanna tɛnu ; → Fiire nɛ labɛɛna ('i'iri'a) se ; → Yura labɛɛnu ('inna fuwonu, hɛnle 'onu, bera ju'anminu...) 'a dera ce'u li tun na ; → Dofiyo nɛ hiya fa ba'a-jun 'innaso na nɛ de li tun bara'a nuu na ; → Mu be 'i'irobera nɛ wɛɛ'a ziinle 'a terenina biyo ha'ora mu. - Li tun papara 'i'irinuna ma vɛwa nɛ wa'ati 'unnu too yirawe 'a ho nɛ vɛ mu mɛn 'a ho pan se. Vɛɛnu bera ziinna-paarinu zenirobe : → Tun cara'anu ma mu vɛɛnu bera pari'anu , → Mu zinrobera paarinu ; → Vɛɛnu wenu co'oyara tunwan nɛ fasi mu be 'i'irinu wa ma vɛwa vanni nɛ ma ve ma (SCV) : vɛwa nɛ tɛra be na, wanna tɛnu.
Aranina nudee toonu sɛrosinyan	Vanlo nɛ de nuu nuuna ho papara vɛɛnu be wa (manzin vanlo nɛ ba lo doc.pdf) - Feni nɛ ho papara vɛɛnu miwa wee dɛɛnu be la'ari - Vanlo deeso nɛ yi 'a 'o to ba 'aradena 'urasirobera
Nii 'araninu daberela	A we 'aranirobe nɛ nɛ 'a ba nii ma de mi nii bu 'aralobe 'a jan 'urasi dɛɛ ta ba 'aradena fanmuwan biyo zenina ba le.
Tannirobe	A to biyo ba nɛ 'enna bin mu yu funa - A lee ba bonu nɛ zeni 'a ba sinyan wa mu bena

Mi de be mu yirobe jinyannu wa.

Arapun	5. Ho papara vɛɛnu jun toonu saa co'o
Be ma se ma ho vanlo mu	- Dɛɛmu dera - Li tun jinyanmɛ be toosera - Ba vɛra
Be mu cunnu mi wa mu	- Han tuwɛ nɛ ba lo Koperativesiyo - Ba hanyira 'uzuwo tuwasiyo.
Biyo ha na mu	Nɛ 'a ba nɛ do mi nii mu 'aralobee zuun li vɛɛnu dada hadu ma mu vɛrobera junle saan paarinu
Mu were	Ho papara toonu sɛɛre yura - Be 'arale muwan - Muwan
Biyo tawɛ 'a heeni be mu wɛɛra zeninu	Fe Sobi : Mi baba 'a mi 'o 'uzuwo jun'eresiyo wɛɛ wa mu 'aralobe were Nun yi mana bin, to vɛɛnu mana bin 'a to biya hannu jan mana. Mu jun be ma ho sii be caa wɛɛ na. Mu ma 'a juunso lo mu zan 'o pinpinyan lo, li tun wa ma ho pinpinyan 'a mube ma nɛ ho sii li tun na mu, mu we yerema mu be nɛ vaari mu bera 'a nɛ pa'a han vɛwa na 'a jan lee nucoza ma biya hinhinyan. Mu jun jan da we yaamɛ: mu wee yaa li tun ma li va'an; ma woroɗun beriya, mu wee yaa mu vɛrobera; tunwansin na mu wee di yura. To mu tawɛ 'a wa see zevenura buwiso sire 'a sinna mu jun buwenu sunmen ma warasin li 'oome waa. A sariyara junle naa wa tawɛ 'a pɛ be wema binyan tunwan fesinu nuu wa : 1. Mu jun toonu saa be heeninu 'a bɛ 'a mu yaanu fuwa mu we ma 'ura; mu jun cara'anu semu ma hadu. Vɛɛnu bera ziinna-paarinu zenirobe : → Mu jun cara'arobe 'iri'an; ; → Toore saa, jun cara'anu wenna ma han serosinyan nɛ mu tawɛra. 2. Mu jun toonu saa nɛ 'anjan yirawe 'a mu bɛ wee pɛ mi dan wa ('a de jun mu jun yurɛ na) ma mu nuube leenu 'a we boni: Vɛɛnu bera ziinna-paarinu zenirobe : → Li tun labɛɛnu (li pɛrɛpɛrɛninu, han zayera, bera nɛ fɛ 'a do'orila yura na 'o punulo be sin, be nɛ fa sinnu yi...); → Mu bera ziinnu 'a be mu 'uwarilobera hadu na. 3. Li tun nɛ 'urana mu jun maranu co'o mu vɛrobera nɛ mi li cunnu be na. Vɛɛnu bera ziinna-paarinu zenirobe : → Li dofiyo nɛ so'oriyo ziinle ; (nu'an ma dofiyo nɛ yerema) → Vɛɛna-zuzunu ; → Tinyanro; → Vɛɛnu wenu co'oyara tunwan nɛ fasi mu be 'i'irinu wa ma vɛwa vanni nɛ ma ve ma (SCV) : vɛwa nɛ tɛra be na, wanna tɛnu ; → Mu zinrobera paarinu ; → Doo we'an (sɛɛɛ siyo ma pinpinyan jun henu). 4. Mu jun 'uranu na ho nu'an se (mu jun 'uraa nɛ 'ara'obera wee 'osii). Vɛɛnu bera ziinna-paarinu zenirobe : → Mu bera tiinna 'onu ma li dofi-tete nɛ yaa ma yi ; → Dofiyo juunso 'o lo biya sinsinyan ma biya winiwa funnuwan 'onu ; → A lee be mu ba'apunna 'orobe na ma co'o buwiso sire nɛ cira li cohebuwe piri'an. Mu hanrobe daberela - Mu hanrobe sire - Ho sisiyo maranu daberela

	- Han pɛɛɛ-za nɛ hanrobe di'a mi
Aranina nudee toonu sɛrosinyan	Vanlo nɛ de nuu nuuna ho papara vɛɛnu be wa (manzin vanlo nɛ ba lo doc.pdf) Feni nɛ ho papara vɛɛnu miwa wee dɛɛnu be la'ari - Vanlo deeso nɛ yi 'a 'o to ba 'aradena 'urasirobera

A wee 'uwe mu nun mu marale (basen) 'a hanna mu be.

Mu be hannu ma mu jun luworilobe dabere.

Arapun	6. Zevenura ne tawɛ 'a bena 'a see li ziinnu fuwa mu bera yi ciyo'a
Bɛ ma sɛ ma ho vanlo mu	- Dɛɛmu dera - Li tun jinyanmɛ be toosera - Ba vɛra
Bɛ mu cunnu mi wa mu	- Han tuwɛ ne ba lo Koperativesiyo - Ba hanyira 'uzuwo tuwasiyo
Biyo ha na mu	Nɛ 'a ba ne do mi nii mu 'aralobee zuun li vɛɛnu dada hadu ma mu vɛrobera junle saan paarinu
Mu were	Ho papara toonu sɛɛre yura - Be 'arale muwan - Muwan
Biyo tawɛ 'a heeni be mu wɛɛra zeninu	Fe Sobi : Mi baba 'a mi 'o 'uzuwo jun'eresiyo wɛɛ wa mu 'aralobe were 1. Be sɛɛrinu paapa-zo (Pepiniyere) we'anu 'O yi lo 'o dɛɛ mu, han pɛɛpɛ-za ne mu beduwa wee de 'a sɛɛri vɛvɛmu 'a mɛɛɛrɛ 1 'a han totome mi wɛ dediya 'a heyawɛ ma ho yura ma ho papara be co'o. 'a see santimeterɛ 30 (0,3 m) 'a vɛ mɛɛɛrɛ tara (0,5 m) na, bun tawɛ 'a desi han pɛɛpɛ-za pantinle yirawe 'a han toore tunwan saa nu'anya. (hanrobe, jin coonu, ...). Han yurɛ ne tun bɛ mana, to han pɛɛpɛ-za wee be li tun ciirilobe na. Yirawe 'a 'o yi be ne boni li pepiniyere, 'o tawɛ 'a 'o tɛ han pɛɛpɛ-za 'a marala mu jun bun mana 'a wɛ'a pɛɛpɛ-za ne doora hin'a matete 'a 'o yi zanna mu jun-benu. 2. Mu beduwa denu li pepiniyere Yani 'a 'o de mu beduwa, mu yi wo 'a mu bɛ do jun na, to mu tawɛ 'a mu 'urana ve 'a sunwɛn 'o mu wa to mu bɛ yaa. Mu be tawɛ 'a zin ('a fɛ) 'a heyawɛ ma mu bepɛnle yɛɛ nɛyɛ : - A lɛɛ 'oo'enna ma biya saabuwa santimeterɛ 10 pɛɛ 'a vɛ 15 na ma ho na'unwan vɛrobera pa'abo wure mu yi lo li tamatii ne ma'o mi panfonu ne santimeterɛ 20 han 'uwe pantinle ; - A zin mu be ho 'an tuwi 'a fɛn tɛ 'a 'o miwa cunwan mu beduwa ma 'o numera 'a lii 'o ; - Baba 'a 'o bu'a bu zinrobe na li tuun 'a 'o 'o tin mu be biyo wa ma 'o nule ; - To diyopɛɛ yenu ne biyo 'o do li pepiniyere 'a mu yi wee yi yirawe 'a mu yinu we waawi 'a 'o ma'o yi mi 'aa sɛ toonu binnu lii wa'ati ne ; - Yito hii mu zinrobe da, yi 'a bun to mu we himan 'a mami'a, 'a winni'a, 'a bara'a

woo yere be 'en na ;

- Mi wanna 'a bu'a li paapa-zo jun 'a te 'o zinrobe na li wosonu jinrobe ma han pinpinle sunman bena.

- Li ziinnu wenu co'oya 'a junle tiin :

1. Mu be denu 'a mu hi, bun wenu be boni ma bun 'a mube wee zinna ho peresili,
2. Han zayera be ziinnu bun ne 'a mu bera ee'a we na 'a mu yi pere san'un biyo we bunwan mu (zara, viinnu, konkon), han manman ma han wiyo,
3. Mu be ziinnu ma 'uwee, 'a bun li karoti ma han wiyo wee wa.

3. Li pepiniyere 'uranuna

- Wee han li pepiniyere wo ma wo san'un ho dome, 'a mu we hanrosinnu (arozuware) ne 'a 'enna winniwa mina. Wee huweni han 'enna jun'uwe 'a mu jun lerope pa'a yito dee 'o bewinniwa ne miwa le si.
- Wee 'urasi mu zinrobe huworobe tumapee 'a 'o huweni ho wanna 'a mu be yi huwa yu yirawe 'a mu yito pa'o 'a winni 'anniyan.
- A coo mu jin'uwe ne miwa pere'eri ma mu zinrobe mu jun wa, li tun semu nafanbera ma ho 'omu wa, 'a jan yireni li tun be ne ma saa mu jun ma ho pinpinyan zonu diyo bun be we yi mu jin vena-zuzunu benen tuwi tuwi.
- A wee 'urasi mu tiin 'orobe yati tuwi tuwi li paapa-zo zinrobe wa 'a jan wee vaari mu 'a 'o yi 'urasiyo ma vanle taamasiyen bun mana 'ara'obiyaza ne we yaame.
- Mu be ne do li paapa-zo tawe 'a desi bin 'a mu le fuwa li wa'ati ne 'o ma'o yi ciyo buwo. Wa tawe 'a we'a mu be coona-felowo. Mu be mennu li paapa-zo ma le mu beduwa ne sire 'o do na. De mu bera ne ma mi dediyara.
 - yi 'a tume : wozoma 45 'a ve 55 na
 - yi 'a suu : wozoma 25 'a ve 40 na
 - yi 'a tamati : wozoma 25 'a ve 40 na
 - yi 'a puwavoron : wozoma 30 'a ve 45 na
 - yi 'a 'epiru : wozoma 45 'a ve 60 na
 - yi 'a laitue : wozoma 20 'a ve 25 na
 - yi 'a pomitere: wozoma 4 'a ve 5 na.

4. Mu be ne do ho paapa-zo coona-fenu

4.1 Mu be fenu daberela :

Yani 'a mu be coo 'a fe, wa tawe 'a yi han peepe-za ne too yu meter 1 'a ve de'ere ma mi tara na 'a heyawe ma ho yura ma ho papara be co'o, 'a see santimeter 30 (0,3 m) 'a ve meter tara (0,5 m) na, bun tawe 'a desi han peepe-za pantinle yirawe 'a han toore tunwan saa nu'anya. (hanrobe, jin coonu, ...). Han yure ne tun be do, to han peepe-za wee be li tun ciirilobe na.

Wa jan tawe 'a 'o dofi-tete ho paapa-zo bun ne 'a li so'onu we se 'a fi we na. Bun nu'an bera so tawe 'a we bera sira jun'ere ne boni. Ho nu'an ne so'oriyo tawe 'an 'o wa li tun 'a lii heya ma santimeter be 20.

Yani 'a 'o fe mu be ho paapa-zo to ho tawe 'a 'eze 'a perepereni ma rato to han tama'uwo ne mi li tun ma fuwo'a. Ho toonu so ma nu'anya han 'uwe leenu ma mu be fere 'enna cenu.

Mu zinrobe fenu des han peepe-za tawe 'a we 'a heya dome yamu. A ho co'o neye mu wera :

- 'a han han peepe-za ve yani 'a 'o coo be 'a fe han hinbiyo bun mana dome ;
- 'a dee ta sisiyo mi han peepe-za se be wo 'o yi fe mu be bin ;
- 'a we'a mu be fero-'uwe ma hunwinnu. Han 'uwe hee ma han 'e'arobe we na ma le mu bera sire ne 'o ve na ;
- zeni han 'enna 'e'arobe wena he'e ma serosinnu ne wee fera be ; ho 'an tawe 'a we ve 'a pere yirawe 'a mu be ne fe mu cinyan yito de'u ;
- 'a coo mu be ne 'o fe 'a tin tunwan 'en mu be so cinyan na ;
- 'o tin 'a 'i'iri mu be ne 'o fa na ma 'o nuu bun mana sinnu yirawe 'a pinpinyan yito zo buwo 'a hee mu cinyan ;

	- 'a han mu mi ciyo 'a mu be yi fa vo ma hanrosinnu ne 'a arozuware ma mi 'ennaso bun mana li junbuwo'in ; - desi mu ferobera tunwan ho paapa-zo bun mana 'o nuu se yirawe 'a yi han parila bu be ne be viya ma biyo jun yaara mu. 4.2 Biyo 'o tawe 'a heeni be mu be ferowo A 'o be ferobe jinyan, to 'o tawe : - 'a 'o yito fe mu be 'a mu dumansi ; - 'a luwa mu ferobe cinyan we se 'a han yito de ma ho waa ; - 'o tin 'a 'i'iri mu be ne 'o fa na 'a 'o yito ne 'a pinpinyan zo mu cinyan wa. 4.3 Mu be ne fa mu deenu na ma mu 'uranu na mu fenu benen Mu be deenu na ma mu 'uranu na mu fenu benen 'a be ne cunnu buwa matete 'a de beciyo mu yirobe wa. Han wema ne 'o tawe 'a 'o bena 'a henyɛ : - 'a 'an li tun 'a mu lirobe yi santimeterɛ be 20 ; - 'a wee 'urasi mu vɛnu bera tin 'orobe ma mu tɛɛtenu tumapɛɛ ; - 'a wee vɛ mu jin 'a zuzu tuwi tuwi 'a saa mu be yaanu ; - 'a wee ne mu jun jin 'o ferobera, mu tawe 'a wee han ma waa.
Aranina nudee toonu sɛrosinyan	Vanlo ne de nuu nuuna ho papara vɛnu be wa (manzin vanlo ne ba lo doc.pdf) Feni ne ho papara vɛnu miwa wee deenu be la'ari - Vanlo deeso ne yi 'a 'o to ba 'aradena 'urasirobera
Nii 'araninu daberela	A we 'aranirobe ne ne 'a ba nii ma de mi nii bu 'aralobe 'a jan 'urasi deɛ ta ba 'aradena fanmuwan biyo zenina ba le.
Tannirobe	A to biyo ba ne 'enna bin mu yu funa - A lee ba bonu ne zeni 'a ba sinyan wa mu bena

A yi zuunrobe mu vɛnu bera dada (wa'ati) wa yirawe 'a 'o yirobe demiwa 'a 'o jan yi 'anhoni be 'a fe.

Hannu na'unwanbera fenu dada zenirobe yati

Uzu	Mu ɛrobera ma mi wa'atira	Mu zin rowo bun mana mu ferowo	Mu cirowo (faarowo)	Mu ɛɛnu bera neye ma mi wa'atira	Ho Paapa-zo we'anu	Mu be fenu bun mana mu ziinnu	Mu be cirowo (faarowo)
A	Hariko ɛɛɛ (pinle be 3) Nucobiyo 'ɛnbo (zeremi 1 'a yoo)	20/12/2019 03/01/2020	28/02 'a ɛɛ 10/04/20 na 10/03/2020 'a ɛɛ 10/03/2021 na	Anni ('ɛɛɛɛ) beeriya Nucobiyo 'ɛnbo	15/03/20 -----	20/04/20 -----	25/06/20 -----
B	Konkon (pinle be 3) Manman (pinle be 4)	05/02/2020 5/02/2020	25/03/2020 'a ɛɛ 15/04/2020 na 30/03/2020 'a ɛɛ 05/06/2020 na	Puwanjor onla Baduwo	30/03/20 -----	15/05/20 10/06/20	05/07/20 30/08/20
C	Tamati (pinle be 6)	27/01/2020	10/04/2020 'a ɛɛ 15/07/2020 na	Zara	-----	20/07/20	20/08/20 'a ɛɛ 25/09/20 na
D	Karoti +	26/12/2019	10/03 'a ɛɛ	Tamati	05/03	01/04 ma	05/06/20

	Tumε (pinle be 3 ma be 4) Suu + Tumε (pinle be 3 ma be 4)	ma 07/01/2020 14/02/2020	30/03/2020 na ma 15/04/2020 10/05/2020 ma 05/06/2020	+ Suu Tumε + Suu	ma 25/03/20 15/04/20 ma 15/05/20	20/04/20 15/05 ma 10/06/20	ma 20/06/20 15/09/20 ma 10/09/20
E	Suu + Wiyο (pinle be 3)	16/01/2020 ma 12/02/2020	25/04/2020 ma 05/04/2020	Tumε + Salati	25/03/20	30/04/ ma 10/04/20	30/07/20 ma 10/05/20

Seniyamu

O.C., Djigo Koperative nuu :

Wabe yu cunnu beenu ho na'unwanbera fenu nuu wa. Me muso ma zeni mu wa ma yi ma deeso. A see wo ne wabe Koperativesiyo tunwan we ve yu mu 'aralobe ho Zantigila, ba we sa'iyο mana 'a ba 'a sa toonu mu wa. A me bo mu berobera na ma biyo mu zenina ni: 'un we'a 'un dofiyo ma mu bera ne tawe 'an 'o weε, 'an 'o mu ferobera hiya se; 'un we'a 'un peεpeε-za (pepinierela) 'a 'un fe 'un be. Ho were jun wa ye, me wa yi na'unwan besiyo ce 'un zuun woopεε 'a 'un han wa nii tunwan 'an yere jan wa yee tunwan. Wozoma juu peε, me wee faa 'enbo, manman, woso vanni, epinare. Ho viinnu tunwan ma cii han wozoma juu neye ma bera tunwan 'obara biyo sin mi yira mina buwo ye, li 'eperu winiwa ma han puwavoronla. Me bera fere, me wee paari bera curulu 'a zin 'a be 'un mihuwa yi mu cunnu matete: ba 'ara'obiya ne 'a mu beyaara be yaa mu bera wure ma weε ho cii'ere. Haare ho hinbiyo ye me 'a su soo ma mu na'unwanbera 'a ve yiya ba hanna besera na. Me yi do wozo'ere si ma juuni si to diyo san din na to 'un jan buwe. Me yu cun-beenu hobe toonu neye bee. Ba GRADEM siyo poroze 'a wo sababu 'a me vunnuna han vewa fannu na li 'unwiin. 'Un tiya mi wure na.

M.A., Nalla 1 Koperative nuu :

Mu 'aralobe wenu benen ba GRADEM siyo muwan, Me wee han 'uwa (biya winiwa), to 'un deri bo mu 'aralobe ne 'un yu nuu na 'a wee we'ara 'uwa dirobe, tinyan wure me biya jinyannu terena van na, 'un yere wee vaari ba 'untena. Vewa biyoso mi 'un se, A fe wo ne 'un miwa se ma mu zuunrobe ne 'un yu han vewa 'uranu na han danmu co'o yerema sunwanni matete.

B.F., Falako Koperative nuu :

Sani 'an wuro be ho papara veenu 'aralobe ne 'un yu be wa mi ne 'an de seeniyamu wabe loo tuwa ne ba lo Koperative besirobe wa: Ho 'a do beε ho loo wure hanna pantinle, 'a va ba 'uwa weε wa 'a na 'a ba de weε nuule na. Matinyan, mayεε 'a ba hanna ma weε 'aza do matete ho loo heyε han poroti'i tuwe bena, 'a were, bun ma vo winyan.

Ho papara veenu 'aralobe 'a do me nuu na matete 'a dora be 'un yirobe wa han daberela zuunrobe ne 'un yu mu 'aranirobe nuu wa: li ziinnu daberela, mu be fenu, mu be boonu, mu be hannu, mu verobera paarinu, mu be vaarinu (popenu), li dofiyo so'orinu; Li veenu wenu co'o neye sire terena cunnu mi, mu dirobera so se 'a jan be wee so'o fuwaa.

S.C., N'tossouma Koperative nuu :

Me 'a de seeniyamu ho papara veenu cunnu be wa, wabe se heyε ba nii be ya zun diyo woo ho na'unwan be wa, 'a jun jan mi wa se li tun mi bin. Mu 'aralobe wenu benen ho GRADEM siyo muwan ma ho Koperativesiyo tunwan be wera lee'anu weε, to wabe 'a leera wa ne'unwen fuwa mu yirobe ma weε siin mu verobera be 'obara li salati, ho suu, li 'eperu, ho 'enbo, ho nanaye, li tumε... ; mu de wa nafonun wa 'a jan vera wa dirobe semu be ma waa wa zunwin.

1- Ho papara veenu yira leenu ba vera se han luwee

VENI DEMU

Ba hanyira niinbe (hɛɛ'ɛ) ɲun denu na huwa 'a be ne cira ho waɗɗenu ho Dimɓan tunwin wuree san'un han tunwin ne mi waɗɗerobe caa. Li Mali tun, ziyo pan miwa ɲin biyo ba hanyira tarawe wa mu bera curulu : tero ɲanlo, mu'ɛɲɲinnu mu 'oronirobe 'enle, ba hanyira seɛninu, ho yamu siin zerema 'enle, bɓɲ... Din ha'iyame so yerema 'a nucoza 'uzuwo curulu suwa serobe wa tun he.

Biyo ba hanyira tarawe piri'anu niin mi han wema ma li zɛɲenu ne wee mana li tunza hɛɛ'era yinu sa'un ba hanyira ma ba niin ponu desinu.

Biyo wa yu funa mu 'aralobe nuu wa 'a biyo yɛ:

- Biyo ba hanyira tarawe ma ba werobe tonu ma wa wara ma ne 'a han buwaruwo ma de mi niin matete biyo ba hanyira tarawe minuu, bun ne be we yu wan 'abe fanmurobe be ya yu buwo ba niin se.
 - Han 'ezara yinu han koperativera se 'a toonu ne ziinle buwa 'a be 'unnu too 'a po ho buwaforo nuudee.
 - Han koperativera we'anu han luwe 'a be ne binni 'a subuwariyo han buwaruwo. Hanbe koperativera so, han be daanna ba ne suwara han mu yirobe denu wa midde na, han ɲan binni tintinyan na 'a ba niin ma han 'uzuwo ma ɲin we se 'a 'anmi we.
 - Han koperativera be ɲinabuwanu ma han be tɛnuna ba hanyira 'oronilobe 'enle 'a do be ba hanyira la'uru venu ma li ɲinyannu wa ma li la'uru cɛɛnna semu wa.
- Han wema tetiya ne tawe 'a bena 'a.
- Han hɛɛ'era, mu werobe, mu mirobe ma li ziinle be ne cira han ha'irinara ma han dɛɛmuwan yeremanu 'a wera wa wara ba hanyira, ba nuna ma maana ma li tun be ɲunti.
 - Han koperativera besinu yirawe 'a han 'uzuwo so za yi 'iya ne dera ba nuu na 'a ba maana ma nuwan sira mi ziinle ba hanyira bee ma ho buwaruu.
 - Hanna wahecayamu be ɲun denu na.
 - Nuule nenu weɛ na han koperativera ma li tun toore wahecara 'aza han la'urula cɛɛnnu bee.
 - Be ne waa san ba hanzaweza ne 'a han zunwin toosera 'uranuna ma ba fenuna nuule nenu weɛ na, bun ne ma ne ha'iri tete ma zɛvenu yeremarobe.

Wa zun mu fasi biyo lo hanyirezo tarawe tɛnuna mana yeremarobe beenu han 'uzuwo waavenu bee han luwe ne mu ciyo na. Han 'uzuwo so lo waɗɗenu hɛ'ɛ zo cinciin wa 'a

yo zan ziinlee ne be be hinni sa nuu woo na 'a heyawε ma be han puwona fasila 'a yerema 'a han buwaruwo ne waa san lo hanyirezo heε'ε piri'anu mi yurεε. Din zeɲenu so neye 'a wo sababu 'a han koperativera zenī mi sunwanniyamu ba nii cεenrobe 'enle han pεpεni winiwa, heɲ 'anɲan mu ma han be'inyan 'a heyawε ma ba puwona fεsinu li zeɲenu bee ne 'a han nuule nenu han ONG la ne mi toonu wa tuun na 'obara li GRADEM, KABU-WOLO, SENIWE ma SOLI-AM, 'a ɲan nu'anya ba KiRA siyo nii denu ma ba wari lenu 'a de muu.

Han cɛɛna

A- Tonu sɛro vanle.

1. Be 'a ho tuwa ma ho vɛsiro wɛnna

**Ba Bolongobolongo vɛra sɛmawɛ tuwazo cɛɛwa vanlo
Ho vanlo yihɛma jubuusu**

Ho vanlo hɛma jubuusu.

Han sariyala nɛyɛ ma tii Bolongobolongo vɛra tuwa ŋan'in sariyala ju 'a ja ciri han.

ZIYA BEROBE I : Ho tuwa besinu

Sɛnu I : ho co'o ; ho yenu hoyihɛma , ho yaa ma ho sii

Sɛɛmi 1 : A fɛ ho OHADA sariyala na, vɛra jubuwari tuwa bosi Bolongobolongoo a yenu co lo
« SCOOPS-Cɛsiri DE Bolongobolongo »

Sɛɛmi 2 : Ho tuwa so wa san yurazo jubuwari na

Sɛɛmi 3 : Ho tuwa so yenu « Bolongobolongo vɛra tuwa « SCOOPS » S.C.A.B

Sɛɛmi 4 : Ho tuwa so fɛsile a Bolongobolongo loo, Teninboubou Kominii , Yo'ila sɛrikilii,
kulikoro Erezii yoon..

Sɛɛmi 5 : Ho tuwaso siin mumɛ a zerema 99 a fɛ ho yenu toonu ha tuwɛra van'iin . Ho siin daa
poo bun : ho yan daa fuwo a han zerema nɛyɛ ju bɛɛ tu.

Sɛɛmi 6 : Bolongobolongo vɛra Cɛsiri tuwa za wɛ nuseninu yihɛma 'a hɛn yɛ :

- A subuwari ho yura yirawe a ba hanyiraza wure 'o la'oli ho loo, a ba yito coole vɛ febinnu.

- A de be ba tuwa za yirobe wa yirawe a diyo, cobebuwe ma pɛru lero be yi ba zuwin

Ho tuwa yihɛma a ba zafiya yi aralobe tete ma zunrobe nɛ nɛ a ba yira hɛ ho dimisa na, a ba
hiro daan mi yirɛ be, a ba le nu'aan yirawe a unwin vɛnu be bɛ zo ba sinyan

Bun bɛ we yi fuwa a ho tuwa za yi fanmurobe vɛnu co'o finyan wa ; uwa ma tuwa onu, sɛbiya
hannu, nɛ'unwɛn vɛnu, bunmana duwayi ma nuwari binyan nɛ de be ba yirobe waa.

- A baba a ho tuwa zo pɛɛ yi vɛrosinyan

- A cɛ daɓɛre nɛ nɛ a ho tuwa za ma yira nu'an a 'o mi vɛrobera se

- A wari ɛsu ɛɛn nɛ weɛ de 'iya ho tuwa za na

- A de ya wa vɛroberaa

- A nɛ a ho tuwa zo pɛɛ nuube bu'u

- A nɛ a hanyirezo pɛɛ niinbera ju ti san'un ba hanzaweza la'oli zonu

- A le be ba hanyira unwin vɛnu na , san'un ba nɛ bɛ 'iin yu zerema buwɛhonu

- A nɛ tuwa zotete ha'iri ɛɛn nuu pɛɛ se

- A cɛ dabere nɛ nɛ a ho tuwa zo pɛɛ ma yi zunrobe ma be mi ta wa a sɛɛ mi toonu

- A seniwe ma pari woro ha'iri ɛɛn tuwa zo pɛɛ sinyan

- A piri'a tuwɛra binyan wa tuun bunmana febinu nɛ ma wa 'o wa nuule wɛɛ 'a pari sɛra
toonuu.

- A nɛ a ba hanna muso we waadira.

- A baba a pari woro weɛ buwe han fuwo, li wanni ma sinlere nɛ daa ɛɛn ho tuwa za aza
obara besin mu ya we wɛra wa maadan ladaa.

- A heya wɛ ma din ha'iri so, ho tuwa daa sɛ tonu ma nibiyan nɛ bɛ mana ho tuwaa;
be he mu, a bun bɛɛ laani wa wan nɛ wa bo wa.

Mu saɓaɓu na, ho tuwa tawɛ a ho piri'a daberela nɛ ;

- De be wa vɛrobera yinu wa;

- Nɛ nɛ 'a angɛɛ ma nu'an bɛ uwi

- Nɛ nɛ 'a bu vɛrobera bɛɛ yɛɛ bunna'inbunna'in

- A seni ho tuwa za ma aralobera nɛ de be ba toore sa zunnu wa.

Sɛnu II : Ba nɛ wo saɓaɓu a ho tuwa be fasira ; be ba buɓuwa na ; ho tuwa ha'iri.

Sɛɛmi 7 :Bɛ yu ho tuwa « SCOOPS des agriclteurs de Bolongobolongo » besinu ha'iri a
bɛyɛ :

Yenu base	Lo ɛsile	Tunzo yamu	Toonu	Sire	Si zerem a	Aralobe ɲu	Ho velo wan	- nu caa

Sɛɛmi 8 : Bolongobongo tuwa za wure ɓuɓuwa be ɲu'ere na :

- Toonu 'ere : vɛnu ☐
- Yihɛma 'ere. ☐
- Wema 'ere. ☐
- Tuwa sariya bonɲanu ☐
- Bebiyan. ☐

Sɛɛmi 9 : Bolongobolongo vɛra tuwa ma han tuwɛ nɛ'a wure vɛsirobe ziyo a ere :

- Ho zonu ɓɛɛ 'a wayiɓi nuuwo se, nuupɛɛ nɛ yi miniyan buwo ma zo ho yi;
- Ho tuwa za wure a ere, nuuwo ɓɛ sunwannɪ mi niiban ;
- Nuupɛɛ ma ɓuwe ma mi nuube ;
- Nuuwo wayiɓi mana nuuwo wa ;
- Ararobe, a de be ho tuwa za zunrobe wa ; a nɛ unpara pɛɛ nɛ cunnu mi ho tuwa za wa.
- A ma tuwɛ binyan nule dɛ wɛna ;
- A tuwa zo pɛɛ tɛ a mi de mi nii ho loo, ho buwaru, wa tun wɛ'anu bee ;
- A nuuwo yito cece a sabu we lo lo 'a hannu bunmana baanu ; lo lo ɓɛ 'a wa tun zo ; bunmana lo lo ma wa ɓɛ 'a si 'ere ; bunmna lo wa ɓɛ mana pariti de'eree ; lana 'eree ; bara sɛra uzu'ere.

Sɛnu II : Bu ɲimuwinrobera.

Sɛnu I : Be nɛ nuu tawɛ o tiin ɲu a wɛra ho tuwa zo ; bunmana a leera o niin ; bunmana be nɛ we sababu 'a ɲana'o le ho tuwa .

Sɛmi 10 : Nuupɛɛ, bunmana uzu pɛɛ nɛ mi Mali tuun, a ɲa sunwannɪ be wara ma ɲu na, lo naso ɲa ɓɛɛ wo aso diya, ho naso ma wee Bolongobolongo vɛra tuwa zo ma yi.. Ho niidenu vanlo ma nɛ ho tuwa be yiralera waso na. lo naso ma too li wozomɛ nɛ lo tuwa ho vanlo , lo ɲa be mi nuca ho vanlo so wa.

A ho tuwa be yiralera ma nɛ nu 'a nuu zo ho tuwaa. Ho tuwa za uzu yi fowɛ zezɛnɛ ɓu de ɓa ɲuɲanle a diyo ɓa a ɓa yi ta. Wozoma ɓuwɛhonu ho uzu fenu ma wɛ bɛnnɛ, to ho yaɓi ma nɛ lɛ miniyan 'a mi nide ho tuwaa na. Ho tuwa za yi pan 'a lo we ho tuwa zo, to be nɛ ma lo ya yi caan ma sɛ'i la

Sɛmi 11. Han sababula nɛɛ nɛ a nuu tuwa zo yamu ma fe la ma yi 'a hɛn yɛ : lo naso yi wannian wa tun sariyala, ho tuwa zanma yi pan'la, bunmana lo naso yi huru.

Sɛmi 12 : Van'in mi Bolongobolongo vɛra tuwa se 'a ɓa tuwaza wure yele tuwa san' wɛna a ɓuwɛ mi hiya ma lo niiyɛ nɛ zo tuwi fuwa lo ɲeni ; nuupɛɛ yenu, lo base, lo toonu lo si hɛ'ɛ, lo bamu bunmana lo hanmu, lo tun zo yamu, lo aralobe ɲu, lo telefoni niɓoro. Wa'ati pɛɛ ho ɲanlo so wee subuwari.

Sɛnu II : Lo tuwa zo niibera ma be wayiɓiyo lo wa.

Sɛmi 13 : ɓa tuwa za yu nu .

- A ɓa nii'en a ɲa de mi ɲuwin ho ɲuɓuwari buwaru be pɛɛ
- Tuwa zo pɛɛ da se de ho tuwa be wɛ lera siin
- A ni 'ɛn hɛra pɛɛ nɛ ho tuwa yi yu han na mi za, a yi mu cunnu.
- A tɛ mu yeremarobera pɛɛ nɛ ho tuwa yi miniyan a mi we a dera be mi yirobe wa
- A ho tuwa yi yu cunnu cara'a han ho tuwa za, a mu we ma huwarayamu
- Ho tuwa buwaru yi fewɛ pɛɛ, ho tuwa vanle tawɛ han yibe dɛ han ɓa tuwa za : han toore nɛ wa sa ɲiyanna be le ? a yɛɛ mi li 'ɛsuu ? A yɛɛ lena li ? A niifiyan nii yɛɛ zo mu ? Ho tuwa nube 'a mu yɛɛ ?
- A yi 'unpara be ho tuwa mihuwa vɛsira wa : a webe wa urasiyo ma, a ɲa wabe vɛra tuwa conu ? wa loo, wa buwaru ?.

Sɛɛmi 14 : Be 'a wayibi ɓa tuwa za se :

- A de o niin toonu pɛɛ nɛ ho tuwa yi arafuwa a ; a de eubuwari ho tuwa za aza abe juɓuwari yi mana tuwa nɛɛ to ho ɓɛɛ vɛ ma wa
- A lee o nuube pɛɛ nɛ ho tuwa bo 'o ju
- A fara ho tuwa na 'a ho de 'o nu na bara pɛɛ nɛ o ' yi miniyan 'a o sɛ a jiyanna ote obara besin ɓu tuwara ho tuwa tero ŋanle.
- A wee ɓuwe ho tuwa buwaru fenu ma wɛ hare ma ho 'uɓɛ'uɓɛza verobee
- A de ho tuwa nu na ma be pɛɛ nɛ ho yi cunnuu
- O yi yɛɛ be nɛ pɛɛ ho tuwa na, baba 'a ɓu we se, a ɓu ja webe nɛ ho tuwa ma'o mina.
- Yito we padeyamu ma ho tuwa cunnu diyo ɛnle
- A 'o wema wure ma ho OHADA sariyala wure nɛ be wura ma ju fi wɛna.

Sɛɛmi 15 : Bolongobolong vɛra tuwa ma tuɓɛ binyan daa 'o mi yirobera wɛ wa a sɛra toonu, be he mu a ho tuwa leroɓe bɛ pɛ ɓuwemɛ mumuwɛnnu pɛɛ wa.

Ho cunnu nɛ yi yu ho tuwa ma nibinyan nɛ bɛ mana tuwaa pari naforo sɛro toore wa, ho cunnu so ma pa banbanni ho tuwa juna.

Tuwa zo yi huru a ho tuwa 'e ya mi la, to din 'eso huru ; lo naso ɓa zun nuu, mu da we lo terezo hannu bunmana banu ma zo lo ciyo ma yi 'a lo naso yi sunwanna ho tuwa sariyala wure na.

Ho tuwa tawɛ ho de tuwa zo pɛɛ nu na 'a yamɛ yi yu lo, bunmana sinwɛroɓe yi yu lo .

ZIYA BEROBE III : Ho yi lɛ'ɛ ma ho vɛsiroɓe

Sɛɛmi 16 :Bolongobolongo vɛra juɓuwari tuwa lɛ'ɛ a hɛn yɛ :

- Ho tuwa za wure 'uzu ;
- Ho uzu nɛ nu bo ho tuwa be janabuwanu wa ;
- Ho uzu nɛ toonu a ho tuwa bera urasinu

Sɛnu I : ho tuwa za uzu benu.

Sɛɛmi 17 : Ba nɛ wure 'uwa mi nubera wɛwɛ a heya ho tuwa za wure fenu ma wɛ zeze, a ba 'a ho juɓuwari tuwa za. A ho fenumawɛ so se be wure a ho juɓuwari tuwa yihɛma ma han baberela wee se. Wete yi tawɛ ho we, to tuwazo pɛɛ a nu're : un nube nɛ un lena uwa po lɛ yɛ ta bun bɛ mana mu. Mu bɛ wayibiyo 'a nuu buwe ho tuwa za fenumawɛ ɛnle munabɛ lo tuwa zo nɛ bɛɛ mana daa lee nii're ho tuwa za siin a ho ziin mi co'oo a wete yi we ;mu we yi cuwe mide. Ho tuwa za wure uzu feroɓe ma wɛ sira 'a bepu : huwɛ ho tuwa sariya bo :lada fenumawɛ ; huwa cunna mu(araɓa fenumawɛ)..

Sɛɛmi 18 : Ho tuwa za wure fenumawɛ a cuwe li zeremi ; a bun zeze

- Ho tuwa zeremi wari be wure wee lɛ'a wɛ
- Nu wee nɛ ho tuwa be lɛ'anu wɛ uzusiyo na a ɓa we daɓerera si pɛɛ nɛ de be ho tuwa yiroɓe wa
- A le ba nɛ ɛɛn ho tuwa be we'alo uzu ; bunmana a yelema ba nɛ ya mi ho uzu soo ; ma ba nɛ bosi a ɓa wee'urasi ho tuwa vɛɛnu co'o
- A nɛ nu a ho tuwa sɛ toonu ma juɓuwari tuɓɛbinyan nɛ ma ho ha'iri fu wɛ na
- A san ha'ire be pɛɛ nɛ ɓɛ tuwantuwanni wa juɓuwari tuwa vɛsinu wa.

Sɛɛmi 19 : Ho tuwa buwaru za wure yi fewɛ, ɓu a wayiɓu a ɓu de han ɓa han wozoma ɓuwɛhonu nɛ heca li wozomɛ so wa ; bun 'a ho tuwa be we'ara toonu,bumana nu nɛ ɓabe bo nu ma mu. Ho fenu ma wɛ so tawɛ a ho we pinle be hozin a li ɛsu toonu nɛ sa li zeremii ma we la

Sɛmi 20 : Ba tuwa za yi fowɛ 'o be ho tuwa sariya warala mu to be pɛɛ nɛ ba zanma bo wure yi ta na, to a bun ma we mu ; ho tuwa za nɛ bɛ mana mu yi boni po bɛ mana mu, to ho fenumawɛ be bɛ le.ɓa yi ŋo mu juni wa, hare mu ma tara a ɓa wure bɛ mana, to be nɛ pɛɛ ɓa nɛ mana mu bo wure yi co wa to a bun ma we mu.

Sɛɛmi 21 : cunna fenumawɛ yi vo,to nu mi ɓa tuwa za se :

- A ɓa yerema ho tuwa sariyala ;
- A yerema ho tuwa besile ;

-A Tε a ho tuwa ma tuawa binnu fuwo zowε ;a tε a tuwa binnu a ho tuwa binnu soc an 'o nafolo wa.

- Bolongobolongo vεra tuwa bε fuwo yi, a li tuwa εsu ja bε fuwo yi fuwa ba tuwa za wure yi bεε ηo cunna fenumawεε a ηi ba ha'iri be.

Sεnu III : *Ho tuwa be janabuwara uzu.*

Sεεni 22 : Ho tuwa bera wure janabuwaru uzu nii 'a niitin : lo waso wure, lo vanlo cεn ma li wari maralo. Bun bε sa ba poo niitin a ho tuwa za yi po niin mumuwεnnu, ba daa yi niin honu : lo waso ma mi sεni, lo ηanto , lo wari maralo, ma han unpara nelo ; a ho ja wee cε han dabera la nε han fenumawε buwaruwo ma we se la.

Sεεmi 23 : A bε ye a tuwa buwaru uzu be janabuwara

Sεεmi 24 : Nu na Bolongobolongo vεra tuwa buwaru be janabuwara na a ba cε daberera pεε nε ho tuwa nube ma dela mi wa, a ho tuwa ma vεra ma waa. Lo uzu waaso ma zin ho tuwa juna feni pεε nε ho tuwa ma'o mina ; ho uzuzu so daa nε nu la a lo wuro ho tuwa juna.

Sεεmi 25 : lo daa be BOLONGOBOLONGO buwaru tuwa tose nii'ere nu a lo zo mi daberela wa'ati zo cincin

Sεεmi 26 : ho uzu so yu nu a ho cε daberela pεε ho tuwa maranuu

- A de ho tuwa nu na ma be pεε nε 'o be ho tuwa yirobe wa
- Ho uzu yi miniyani 'a ho tuwa fεsile yerema, to ba fεsi fenumawε nε cunna a ba jini mu ho tuwa za na.
- A cεn ho tuwa yirobe ma huwarayamu, a mu ci, a si'asi'a woo bε εn mu
- A cε daberela yirawe a ho tuwaza fenumawεra we we se.
- A nε fanmurobe ba zanma na ho tuwa toore wure nε sa li zeremii
- A ja zenii be ho cunnu nε yu mu ma cara'ala ho tuwaza aza a heya wε ma be nuupεε canlobe nε uwa ho tuwa εsuu
- A de ba nε urasi ho tuwa nafolo be nu na a ba sεra mi toonu ; din nudenu so yan wee han ba nε wure ho tuwa bo nu a ba sε ho tuwa toonu
- A we be pεε nε ho tuwa vεsinu ziyabera yi wara lo wa wee a ho tuwa vεra ma wa.

Sεεmi 27 : *Ho tuwa be janabuwara uzu juso toore 'a hen ye :*

- Ho uzu so fenumawε be wure mi lobe nu ; la daa de mu si niibinu nu a lo nu yi cina fe dessoo ;
- Lo tawε lo babasi a ho uzu sε mi toole ma huwarayamu, ma sinwenu ;
- Lo daa uruwasi ho uzu toonu sa co'o wa'ati pεε li zeremi puwo ;
- Ho uzu toonu sεro ηanle wure tawε han zenina lo a lo ma'o yi mi han
- Lo nuca tawε a han be han vane wure nε ba vεra tuwa ha'ire sanlobe mii.

Sεεmi 28 : ho uzu waaso ma mi sεnina da ma ηe besi ho vεra tuwa ma mi niibobora wa na viyanlo yi zo ho tuwa vεsiro sariyala ;

Sεεmi 29 : Lo waaso ma mi sεnina daa ja ma lee mi uzuu a ho vεnu tuwa za bo wure yi zan ma mu ; bunmana 'a li iri zun nε mi ho yura so waso yi tabuwo 'a bu yi so ciyo la.

Sεεmi 30 : Ho tuwa be janabuwaro uzu za daa le ma mi yirε ho uzu soo ; hare ma bun ba pan tawε a ba sε mi εnle pinle betin ho ηanlo nε ba tuwa na lo waaso na bεnnε. Ba vεrε tuwa buwaru za yi bε yu fowε'a wera bun yeremarobe so, to ho tuwa be yraleerobe usu za daa le nii bba tuwa za siin a ba zo bε lo mi le mu co'oo. Si'isisi'a yi mi li saaba bu nε na ho tuwa yiraleerobe uzu waaso ma mi sεnina lo mi le mi toore, to Bolongobolongo vεra tuwa ma se mu cira li tun pa'a iri bore nε mi ba yuraa ma yi a bas ara be nε ba yi yayara.

Sεεmi 31 : A Bolongobolongo vεra tuwa buwaru za siin ho tuwa yiraleerobe usu siyo wee le. Bu wee we ma wete 'a bε yi boni po mu tannu wee ηi. Ba sε mi toonu zerema honu mide ; Ho uzu so waaso wee le ba nε bosi ho ηu siin ; ho uzu za tawε ba we nii nε be 'a zozo'b a ja cohe.

Sεεmi 32 : Ba wee fewε cuwa na li zeremii ; ho fenumawε so be wee unpara ba wozoma buwenu honu ho waa.

Sɛɛmi 33 : Sara bɛ mana ma nɛ ho uzu waaso ma mi sɛnina na ba toonu sa conuu. Bun bɛ sa, mu yi tara a babe mite do mi nule mi zunbuwa ho tuwa jɛyanmɛ be na to bu wayibiyo a bun nubera so se'i ba obara besin ho tuwa sariya bona mu.

Sɛnu III : *Ho tuwa be uruwasiro uzu.*

Sɛmi 34 : ho uzu son niin 'a niitin:

- Ho uzu waaso ;
- Sɛnnina niiju

Sɛmi 35 : ho tuwa be uruwasiro uzu nii a bɛ yɛ

Sɛmi 36 :Ho uzu so a huwɛ Bolongobolonga vɛra tuwa na nu na a ho wee 'aruwasi ho tuwa ma mi zevɛni, ma ho toore sa ma yirobera cɛnnu. Bu wazibiyo a ba yi ho tuwa vanle wure a ba ma'o yi mi han a sɛra mi toonu.

Sɛmi 37 : ho uzu so bosi zerema honu mide toonu sa na ..

- Sɛɛmi 38 : Bɛ bɛ zo ho uzu nɛyɛɛ ma yi 'a bɛ yɛ : nuu nɛ pɛɛ mi ho Bolongobolonga tuwa buwaru be janabuwara uzuu ; nuu nɛ pɛɛ a Bolongobongo tuwa buwaru toɛɛ 'a wee se sara ; niibinnu pɛɛ nɛ ma ho tuwa ma sɛ toonu 'a lo bɛ 'a ho tuwa zo.

Sɛmi 39 : Be nɛ pɛɛ co wa ho buwaru za fenumawɛɛ, bunmana ho tuwa be janabuwara uzuu, bunmana ho tuwa be uruwasi se, bun wure tawɛ bu to besi ho tuwa ju se.

ZIYA BEROBE IV : Be cira ho naforo ma ho cɛnnu wɛnna

Sɛnu I : *ho tuwa naforo firoco' uwe :*

Sɛɛmi 40 : Bolongobolonga vɛra tuwa naforo firo wɛnnɛ 'a hɛn yɛ.

- Ho tuwa za canrobe
- Han nuu derobera n& yu ;
- Mu sanmu bera
- Mu ɛnbera nɛ we nɛ wa awa sɛra ' dere be wa yiobe wa

Mu nubera ya cunnu, ma ho cunnu nɛ le wa naforo arafuwanu han wari zunwiin

Sɛɛmi 41 : Ho tuwa wari tawɛ li arafuwa han wari maralo zunwin nɛ be a ' zozo wa tun sariyala . A ho tuwa be wa le'anu wɛ uzu waaso, bunmana li wɛri cɛn nuca ma be ho wanlo wa 'a li wari ma le la li wari maranu 'ɛsuu.

Sɛnu I : Hu tuwa za canro wari ma nii'ere-ere pɛɛ yɛrɛna canrobe.

Sɛmmi 42 : ho Tuwa wari nɛ can uwa wɛwa a sɛra toonu a Sefa wari sere mumuwɛnnu (500000) li zan 'o bara nii buwaju ma buwɛ canrobe ;

Sɛɛmi 43 : nii'ere 'ere pɛɛ canrobe zan obara wari sɛrɛpu. Li ca se'i mi nasu na ma ho cunnu nɛ li yi sa yu. Tuwa zo pɛɛ tawɛ a lo sara li wari so. Tuwa zo woo canrobe ja bɛ da poo nii honu pari canrobe.

Ho tuwa uzu wari were a

- Wari serebuwɛ (50000) 'a yo liliyon de'ere ma wari sere mumuwɛnu ma sere buwɛ (1750000).

Sɛmi 44 : ho can daa we ma wari bunmana nuubera, bumana sɛrosinyan. Nii nɛ yati bu nuubera wari hɛ'ɛ ma yi ma de ho tuwa nu na a sɛra ho toonu so.wari yi tawɛ li lee a ho toonu so sɛra to 'a lo nuube so ma lee din wari so.

Sɛmii 45 :se yi mana tuwa zo nɛ se li wari canrowo, lo daa sara li dɛdɛ zerema betin puwo :

Sɛɛmi 46 : bɛ canrobe 'a wari yele 'a hɛn yɛ

Sɛɛmi 47 : Bɛ canrobe a nubera bunmana sɛro sinyan

Sɛɛmi 48 : bɛ wure do mi nii bu canrobee yele tuwa san wɛna nuwo bɛ fe mi niban ta ma yi a ho tuwa buwaru nii wure ju bɛ buwa bu wa

Sɛmi 49 : Niin derobe ma we ma ho tuwa za fenumawɛ un so ,a ba yi cira'a wɛ ma junle tin, ba juni yi bɛna bɛnɛ wa bu manan bu be lenu wɛ uzu ma we dabere binu

Li canmɛ binnu nɛ wa san bebiyan, ba tuwa za pɛɛ canmɛ bɛ pɛ mumɛnu ho mumɛnu be honu wa 5%.

Sɛɛmi 50 : canro pɛɛ zinle heya wɛ ma be lo can ; bu daa wee yi a be de lo zinle wa a lo leerobe yi yu be ho tuwa bo cuwatin.

Sɛnu III : *be ho tuwa sa yu*

Sɛɛmi 51 : li wari toonu yatinu wee fɛ zangiyɛ pinyan wozo mɛ deni a vɛ desanburu pinyan wozowɛ buwabuwɛ ma de'ereni zeze

Sɛɛmi 52 : Li wari be yira leenu ma zeni be yu mu a heya wɛ ma be ya hana mu.

Sɛɛmi 53 : li zeremi ju yi tu to ho tuwa be yiralera wee dɛ ho toonu nɛ sa mu ma ho tuwa wari ; bunna nɛ wo mu bunmana cunnu nɛ yu ɓu ; bun wure ma zenina ho tuwa vɛsirobe uruwasinu uzu wozoma buwaju ho zeremi wo zeremi tuwabuwaru benu fenumawɛ.

Sɛɛmi 54 : han vanle nɛ be cira li wari cɛnrobe ma han toore nɛ sɛ ma li ; ho tuwa be janabuwaro uzu ha'ire nɛ 'uwa'a wɛ wa ŋanlo, a be ho tuwa vɛɛnu uruwasira uzu yi ma muu, han vanle so wure tawɛ han ci ho tuwa waaso 'inso na wozoma buwɛhonu ho tuwa buwaru fenumaw waa

Sɛɛmi 55 : Bolongobolongo vɛra tuwa toore nɛ sa cunnu nɛ yu le zeremii ma cara'a ma be ho tuwa sariyala bo la be bo ho tuwa wari nɛ can wa ma cara'a ma besin :

- Behonu ma lee wari mumuwɛnnu pɛɛ wa a besi pɛpɛɛ wa'ati
- Bena ma lewari mumuwɛnnu pɛɛ wa a de ho tuwa zu toore zuunu de'erobera ju se, ma ba hanyira la'li be, ma daberela nɛ cɛ a ho tuwa za ma fannmra ho tuwa be' a ba dera mi nii ho bee
- Bena ma lee wari mumuwɛnnu pɛɛ wa ; din wari 'o wɛ wa 'a cara'a ho tuwa za 'aza
- Buwɛhonu ma lee wari mumuwɛnnu pɛɛ wa a cara ba nɛ canrobe buwa bo ho tuwa za bowure.

Sɛɛmi 56 : Ho tuwa yi do 'e 'a bunmana 'o yi bosi wari ho tuwa 'ɛsuu din cunnu nɛ'o l zeremi pɛɛ a tanmana beju wari mumuwɛnnu pɛɛ wa.

Sɛɛmi 57 :A heya wɛ ma ho BCEAO sariyala , tuwa zo pɛɛ wee yi cunnu mi niiderobe hɛ'ɛ wa li 'ɛsu yirobee zeremi pɛɛ, ho cunu so a wari behonu mumuwɛnnu pɛɛ wa.

Sɛɛmi 58 : ho tuwa yi yu be ma yɛɛ, to ho tuwa za wee zo mu numa a po bɛ bɛ 'a ho tuwa za, hare a bu yi tara a ba wa sɛ tonnu ma ho tuwa siyo. Wari bena mumuwɛnu pɛɛ wa wee le bu ya juwa a han ho tuwa za.

ZIYA BEROBE V : Bolongobolongo vɛra tuwa ma sɛ ma tuwɛ binyan ma yi ma ho co'o nɛyɛ :

Sɛɛmi 59 : be pɛɛ nɛ ma de be ho tuwa za yirobe wa ma yi, to nu na Bolongobolongo vɛra tuwa na a ho wee di zevɛnu so : bu daa wee a ho ma tuwa binu ma fuwo zo wɛ, bu daa wee jubuwari ho tuwa ma tuwɛ binyan a fira ho tuwa za jiyannɛ obara besin ho OHADA sariyala a fɛ ho sariya 133 a vɛ 166 na bora mu, a bolongobolongo vɛra tuwa buwaru benu yi ta buwo.

Sɛɛmi 60 : Bolongobolongo vɛra tuwa ma tuwɛ binyan daa nɛ mi nule wɛna 'a sɛra hare o ho ma han tuwɛ so bɛ fuwora zo wɛɛ yiawe 'a bu we 'a ba yihɛmɛ a ere.

Sɛɛmi 61 : Bolongobolongo vɛra tuwa ma tuwɛ uzuwo bere ma lɛ mi nule wɛɛ ma yi'a we uzu benu de'ere.a ho tin bɛ fuwra zo han.

Sɛɛmi 62 : Bolongobolongo vɛra tuwa ma cɛɛ mite uzu bere binyan na hare.

Sɛɛmi 63 : Bolongobolongo vɛra tuwa ma tuwɛ binyan ma sɛ ma wɛ yirawe a ho tuwa za yi daberela nɛ jiyann ba wa vɛnu a ja nɛ a ba yi sɛ ma wɛ ha'iri.

ZIYA BEROBE VI : Yeremarobe- Fuwo zowɛ - te lenu uzu benuu.

Sɛɛmi 64 : Bolongobolongo wɛra jubuwari uzu ma yerema we be firo tuwa mayi ; ho tuwa so bepanabuwara uzu ma ɛn.

Sɛɛmi 65 : Bolongobolongo be firo tuwa daa fuwo zo ma tuwɛ binyan nɛ ma babe yihɛma a de'ere mu jiyannɛ fiobe 'ɛnle..

Sɛɛmi 66 : Bun fuwo zowɛ so yi wee, to han tuwɛ so yiorbera wure ma 'o wɛwa.

Sɛɛmi 67 : Han tuwɛ so yi fa'a wɛnɛ, to tuwa pɛɛ ma le ma mi nubera.

ZIYA BEROBE VII : ho tuwa fuwonu , ma ɓu wenu co'o

Sɛnu I : ho tuwa fuwo nu

Sɛɛmi 68 : Bolongobolongo vɛra tuwa ma fuwo ma yɛsin :

- Ho sii hɛ'ɛ nɛ ɲu wo buwa wa ho terewo
- Ho yihɛma wure yi ɲu tu
- Ho bɛ nɛ wa ba tuwa za we fuwara wa yi bɛ hinni mana bin
- Ba tuwa za wure ɲu yi buwa bu wa obara be bu mi na ho tuwa van'iin ;
- Li 'irizun nɛ mi ho papara so ɲuso yi na nu a ho tuwa huwo, a bu yi tara a ho tuwa za tuwan yi farabu 'a bu ura yi cu.

Sɛɛmi 69 : li 'iri zun wawso ma fuwa ho tuwa ma yi 'a ho wɛsiyo yi fara mu lo se. Bu we ma ho co'o nɛyɛ :

- Ho tuwa yi bɛ sa diyo zerema beɲu bɛnɛ a fɛ ho besinu wa'atii
- Han zerema ɲu soo ho tuwa bɛ bo mi yɛrɛ mu sariyala na ;
- Ho ɲa bɛ vasi ma OHADA sariyala ha'iri li wa'ati soo
- Ho tuwa yu zeremi 'ere 'a bɛ zenian vanlo woo nɛ cira ho vɛsirobe ba pan'amana nɛ toore wa san han tuwɛ ziya vɛɛnuu
- Ho tuwa yu pinle betin a ho lɛ'ɛ be bɛ fasi ;
- Ho tuwa yi bɛ zun daberela nɛ cɛ a sɛra toore nɛ cunnu mina, bunmana ho bɛ di cunle ma tuwɛ binyan obara be han tuwɛ sariyala bo la bu .

Sɛnu II : Ho papazo tuwa buwiso fuwonu

Sɛɛmi 70 : ho tuwa za bo wure yi bɛna ho fuwonu wa to bu wee yi 'a wanni woo bɛ lo bin ; a ho tuwa uzu fenumawɛ se bɛ ma ɲanabuwa ho fuworobe wee lee . Ba nɛ sɛ ho toonu so a bɛ yɛ sin :

- Bɛ li tun ɲunasiyo bo nu ma mu
- Tuwɛ binyan nɛ ma ho tuwa ya wa sɛ zɛvɛra
- Ho tuwa buwaru nii'aranina waaso
- Bɛ ma sɛ ho toonu so wozomɛ sara bɛ poo mumuwɛnhonu, pinle behozin na ba a ba sɛra ho toonu so. Nu na ba a ba ɛzɛ le ho tuwa nuubɛra wure wa, a ba le han 'iya nɛ mi ho tuwa na wa ;
- A cɛ ya be nɛ pɛɛ a ho tuwa nuube wa, a ɲa yi nii nɛ yɛ mu
- Ba nɛ yi lo mi miniyan a mi yɛ bu yi bonu, to a lɛ yi do ya nɛ buwa po bɛ'a wure ta to'a ho bu nɛ na ;
- A yi co'o nɛ ho tuwa 'iyasiyo ma sara la han 'iya so, ma han wa'atira
- Cunnu wo connu, a zenɛ ho toonu na ba sa ma ho tuwa beɲanabuwara uzu
- Ho toonu wure yi sa vo ; a to bu vanloo.

Sɛɛmi 71 : ho tuwa yi fuwora yu nubɛra nɛ, to bun cira'a ma be yɛ sin :

- Mumuwɛnnu pɛɛ wa, buwajɲu a ho tuwa za ta ;
- Mumuwɛnnu pɛɛ wa, buwajɲu a han tuwɛ nɛ ma ho ya wa sɛ ho papa 'ereɛ
- Mumuwɛnnu pɛɛ wa, buwɛhonu a ho tuwɛ uzu 'inso ta
- Mumuwɛnnu pɛɛ wa be honu a bɛ mi han tuwɛ be. ɲu ta.
- Bu yi tara a tuwabinnu mi ho yuraa a ma ho tuwa nɛ fuwora mu yihɛma ya 'a ere, to mumuwɛnnu wa pɛɛ, wari be buwɛ ma nɛ ho tuwa so na.

Sɛɛmi 72 : Wanni pɛɛ nɛ yi lo ho tuwa za aza ho tuwa fuwonu dannuu, pariworo ma ɲɛ bun.

Sɛɛmi 73 : ho tuwa ma tuwɛ binyan parinu, ho yeremanu, ho fuwonu a de tuwa binnuu, bunmana ho wɛna leena tuwɛ binyan uzu, ho tuwa fuwonu ma ho nube yɛnu, be wure wee we ma ho tuwa za sababu . Ho tuwa za fenumawɛ se ba bo wure yi mana, a bɛ na mi nu yi yu ɲule ɲu ba tuwa za cara'arobe ma ɲule tin wa to bun ta na.

ZIYA BEROBE VIII : yermarobera nɛ daa o han sariyala nɛ mi ho tuwa van'in.

Sɛɛmi 74 : wannina yi lo Bolongobolongo vɛra tuwa yi, bunmana ho tuwa ma nibinyan aza ; pari woro yi bɛ ɲu mu, to bu se ci ba nɛ ho pa'a bo nu a ba ɲanabuwa han tuwɛ nɛ mi li tun wa be ; ba yi hun, to bu ci li iri zun nɛ mi ho papara soo.

Sɛɛmi 75 : Bolongobolongo vɛra tuwa za yi miniyan ami yi ararobe ma zunlobe, to bun sero so miho tuwa ɲu a ho tuwa za wure yi bɛna bu wa.

Sɛɛmi 76 : Ho tuwa yi to ma ho OHADA sariyala ŋo, a yenu yi tuwa vo ho van'in so vo, to ho tuwa bepanabuwara uzu waso ma nɛ nu a ho tuwa buwɛ mi toonu saa, pin'ere be wure bɛnnɛ.

Sɛɛmi 77 : Be nɛ pɛɛ bɛ mana ho tuwa van'iin a ho tuwa za ma'o yi mina a de bin, bun wee ce wa ho tuwa buwaru za fenumawɛ se.

Sɛɛmi 78 : Yeremaro be woo bɛ we ho tuwa uzu van'in ma ho zɛvɛnu sariyala nɛyɛɛ mayi a bu yi bɛ bɛna wa ho tuwa buwaru za cunna fenumawɛ paparaa..

Sɛɛmi 79 : Yeremaro be ma wee yi ho van'in nɛ yɛ yibe yirawe a bu we ma pubuwari.

Cɛɛna

Cɛɛna i: ba nɛ lena wari mu yere vanlo

Munrobe	Bɛ ma too mi yele mu		Li nude be nafobe ɛnle			
			Bɛ tuwa mi yele mu nude be		Mu bera leenu	
			ba puse	Mu pubuwo	ɲu nɛ leena bu	ɲu nɛ 'a bu
1.			0	0	0	0
2.			0	0	0	0
3.			0	0	0	0
...						0
bu wure ɲunzo						0

Cɛɛna ii: Bɛ towa mi yele mu

Munrobe	Bɛ ma too mi yele mu		Li nude be			
			Bɛ tuwa mi yele mu nude be		Mu bera leenu	
			ba puse	Mu pubuwo	ɲu nɛ leena bu	ɲu nɛ 'a bu
1						
2						
bu wure ɲunzo						

Cɛɛna iii: ba nɛ yele tuwa nude be vanlo

Munrobe	Bɛ ma too mi yele mu		Li nude be			
			Bɛ tuwa mi yele mu nude be		Mu bera leenu	
			ba puse	Mu pubuwo	ɲu nɛ leena bu	ɲu nɛ 'a bu
1						
2						
bu wure ɲunzo						

Cɛɛna 5: ho uzu wa hecala yele

yenu ma bese	han zin nan	Telo wozomɛ	O ɛsile
	Waso		
	lo niyɛ nɛ san lo waso na		
	lo van toro		

	li unpara delo		
	han niibio cin		

сцена v : ho uzu urasila ye

yere ma base	han zinle la	Telo wozomε	O εsile
	waso		
	uzu za		
	uzu za		

A 'ara ho wa fenu mawɛ inso zeze, a wa wure ta ho yiibe na.

Bu wo Bolongobolongoo,li wozome.....ho pinyan... Li

zeremi

Ho fenumawe vanto ho fenumawe waaso.

Bolongobolongo vera semawe tuwa zeevenu

HO VANLO HA BUBUUSINU.

Han sariyala neye ma tii Bolongobolongo vera tuwa van'in sariyala ju 'a na ciri han.

ZIYA BEROBE I : Ho tuwa tenu

Senu I : ho fe'o, ho yenu, ho yihema, ho si.

Semi 1er : A heya we ma be OHADA sariyala ne cira han tuwe niibera be, ba vera neye pariyo bo seniwe tuwazo si.

Semi 2 : ho zan 'o nuudewena a fira naforo tuwa ;

Semi 3 : Ho tuwa so yenu co lo « Bolongobolongo vera nudewena tuwa », a ve'utani a : « SCOOPS » SCAK

Semi 4 : ho tuwa so fasi Bolongobolongo loo Teninbougou Komini,yoyila serikili, kulikoro Ezeziyon.

Semi 5 : ho tuwaso sii wure ma dan zerema buwana ma buwe ma be annawe na a fe ho tero yenu tonu han tuwe van'in wa. Be daa be ho sii wa ; bunmana a lee be ho he'e wa a ho tuwa yi fenna fuwora .

Semi 6 : Bolongobolongo tuwa yihema 'a : a fi hera han ho tuwa za wure ma ho co'o neye :

- binyan wa papazoo, wa tuun, bunmana tunbinyaan pari o mi nule wee 'a fira be yinu
- A te a ba hanna muso yi waso yamu
- Sinlere, bunmana fuwo yi zo tuwa za 'aza a mu tin we wa ladadan
- A pari se ma we hai'iri en ho tuwa ma tuwe binyan wa tuun, hare ma febinni yirawe a wa toore ma wa mirobe wee 'ere.
- A ne a ho tuwa zo pee esirobe sunwanni.
- A de ce'u bu ararobe ma toore sa zunnu aralobe na a we'ara ba hanyira hiro,san'un ba hanzaweza ta ho loo.
- A arani ba tuwa za ma fereza ne mana yeremarobe ba venu co'oo , ba 'uwa ma tuwa 'onuu, ba biya hannuu ma ba nen'unwenza hannu ; a ba yirobe de wa.
- A nu'anya serosinyan yinu na ba tuwa za se.
- A ce dabere ne ne a ho tuwa zuun naforo banbanninu ma 'iya denu ho tuwa za na.
- A de yaa wa yere verobera na ho cunnuu.
- A baba a tuwa zo pee yirobe sunwanni ma ye
- A baba ba hanyira niibera na san'un ba hanzunza la'oli zonu.
- A baba 'a be le ba hanyira inwin venu na san'un ba ne sii be in yu zerema buwehonu.
- A baba a nudenu we na hairi en tuwa zo pee se
- A babasi a tuwazo pee yi be de mi zunlobe ma fanmurobe ho toonu ne lo se wa
- A ne 'a fuwowena ma pari woro ha'ri en ba tuwa za wure se

A baba a ho tuwa ma tuwe

ZIYA BEROBE II : A subuwari ho papara yirawe a ba hanyira la'oli zorobe nu'anya 'a ba yito yi co le ve 'inwiin

Semi 7 : Ba nii ne fa Bolongobolongo vera tuwa si a be ye :

yeele ma base	O esire	Tunzo wamu	Tunu ne o wa se	sire	Sii zerema	O aralobe ju	Ho velo wen	Han nu caa

Semi 8 : Be Bolongobolongo tuwa za bubuwana 'a be ye :

- Ho toonu

- , Ba yihema ☐
- Ba ma'unwanna ☐
- Ho tuwa ne ba mi ☐
- Bebinyan ☐

Sɛɛmi 9 : Bolongobolongo vera tuwa vesirobe ma tuwe han wure ne mi ho dinmijaa'a ere ; bu uruwa a be ye :

- Nuowo be wayibi zo ho tuwaa ; ho zun'an hena han nuu pee
- Tuwa zo pee yu nuu 'a ne leerobe ho vesinu co'oo
- Tuwa zo pee tawe lo de mi nii ho tuwa canrobee
- Nuowo pa'a mana nuowo wa
- Ararobe ma toonu senu co'o zunnu, ma unpara yinu a wayibi tuwa zo pee se
- Nuu na tuwe binyan na a ma ho tuwa se ma we ;sere ma we
- Nuu pee sunwan 'a we se han be ho tuwaa ; cece wo be tawe 'a en ho tuwa za aza a sababu we hanmu bunmana baamu yamu, tun zo yamu,si yamu, lana yamu, politiki bunmana barasera uzu tuwa zo yamu.

Sɛnu III : bimuwirebe ne daa be lo tuwa zo ju a lo yi gan.

Sɛɛmi 10 : bu be ya : lo naso ma buwena, bun bɛne lo naso ma yi wa'ati a lo nii lo ho tuwa be wuree ; mu yi pa bun wa, to lo ja lee ho tuwa ; lo be ma ci li irizun na ma yi.

Sɛɛmi 11 : Tuwa yi zo pee ne yi lo mi \$ulerebo hiya, a ja be tii be ho tuwa sariya wayibira lo ; bunmana a be we buwe ho tuwa buwaru bunmana ho tuwa be janabuwara uzu vele , ho tuwa ma buwe ho naso na yi :bu daa we juwara bunmana vanlo ne to ne la.

Sɛɛmi 12 : tuwa zo pee ne yi buwana cuwa ju a lo pan be lena be mi wema na, ho tuwa ma 'i lo ju ho tuwa bera na fuwa pinle betin.

Sɛɛmi 13 : ho tuwa buwaru ma to ganlo 'a pana nuu lee ho tuwaa

- A bu yi tara a lo naso be ye mi verobera ma ho tuwa sayirara nu han zerema beju ne san we na, bunmana han pinle be ju ne san wena ; bunmana mu yi yu cuwa tin a lo naso be we buwe ho tuwa pinyan pee fenumawe le
- Bunmana lo yi yu cuwa tin a lo naso be de mi nii ho tuwa buwaru zanma toonu woo
- A lo naso yi zan o nuu ne cansan a mi tawe a mi sara han 'iya ne lo yi so ho tuwa se ma ho connu ne ho tuwa ya tawe ho yi.

Sɛɛmi 14 : a ho tuwa buwaru uzu wee ne nu a nuu ja lee ho tuwaa, bu be we lo naso bɛne ;lo paro ju tawa bu to ganloo a ne la, wozoma buwe lo janu bɛne

Ho vanlo yi ciyo la, to pinle be ju na la a lo se mu cira ho tuwa zanma buwaruu bunmana li tun 'iri zun ne mi sura lo.

Sɛɛmi 15 : nuu yi ja leena ho tuwaa, to ho tuwa wazibiyo a ho se'i be wure lo naso yi uwa ho tuwa naforoo lo naso na, bunmana lo bɛne na. Ho tuwa nuube yi mi lo naso se, bun sara nu'a wazibi lo fuwoo, hare a lo tin be hinni mi ho tuwa

Bu yi heya a ho tuwa du 'iya tuwe binyan se, lo naso tawe lo niide han iya so saranuu.

Sɛɛmi 16 : Ho tuwa daa se ma niibinyan ne be mana hoo ;yirawe 'a be ho ha na puti ; bunmaminabe han paari toore so zinle be ta pe buweme ho tuwa toore mumuwennu pe ne ho ya hana a mi se. Ho cunnu ne ho yi sa yu ni be de ho nafora ne cara'a ba tuwa za aza, ho ja be 'o ho tuwa pubuwari wari ne 'uwa wewa 'a sera. Li wari so ma 'o diyo ho tuwa wee banbanni wa..

ZIYA BEROBE III : Ho tuwa le'e ma mi vesirobe

Sɛɛmi 17 : Bolongobolongo vera seni wuwazo le'e a han ye :

- Ho tuwa buwaru benu ;
- Mu be we'anu uzu ;
- Ho tuwa zevenu 'urasira uzu

Sɛnu I : ho tuwa buwaru ben..

Sɛɛmi 18 : a hobe mi ho tuwa ma mi le'e wure ju.

Sɛɛmi 19 : Ba nɛ wure uwa mi nuube wɛ wa ho tuwa be fɛsinu se, a ba 'a ho tuwa buwaru nii. Wete yi we tuwa zo pɛɛ a nuɓero 'ere a mu yi we ma nuɓera huweninu hare a bu yi tara a lo naso nuube nɛ uwa boni po tuwan ta

Sɛɛmi 20 : nuuwoo bɛ wazibi 'a lo ɛn ho tuwa buwaru fenumawɛ le, be he mu a lo naso be tuwa zo nii'ere nu a ho zin lo co'o a wete yi we ; nuuwoo bɛ zin ni ju co'o ma yi 'a wete yi we, bu ja bɛ we cuwaju sin wɛ na.

Sɛɛmi 21 : Ho tuwa za wure fenumawɛ a cuwe li zeremii ; a bun zeze

- Ho tuwa zeremi wari be wure wee le'a wɛ
- Nu wee nɛ ho tuwa be le'anɛ wɛ uzusiyo na a ba we daɓerera si pɛɛ nɛ de be ho tuwa yirobe wa
- A le ba nɛ ɛn ho tuwa be we'alo uzuu ; bunmana a yeleva ba nɛ ya mi ho uzu soo ; ma ba nɛ bosi a ba wee'urasi ho tuwa vɛnu co'o
- A nɛ nu a ho tuwa sɛ toonu ma juɓuwari tuwɛbinyan nɛ ma ho ha'iri fu wɛ na
- A san ha'ire be pɛɛ nɛ bɛ tuwantuwanni wa juɓuwari tuwa vɛsinu wa..

Sɛɛmi 22 : Ho tuwa buwaru za wure yi fewɛ, bu a wayibu a bu de han ba han wozoma buwɛhonu nɛ heca li wozomɛ so wa ; bun 'a ho tuwa be we'ara toonu,bumana nu nɛ baɓe bo nu ma mu. Ho fenu ma wɛ so tawɛ a ho we pinle be hozin a li ɛsu toonu nɛ sa li zeremii ma zenina .

Sɛɛmi 23 : Ba tuwa za yi fowɛ 'o be ho tuwa sariya warala mu to be pɛɛ n² ba zanma bo wure yi ta na, to a bun ma we mu ; ho tuwa za nɛ bɛ mana mu yi boni po bɛ mana mu, to ho fenumawɛ be bɛ le. ba yi ho mu juni wa, hare mu ma tara a ba wure bɛ mana, to be nɛ pɛɛ ba nɛ mana mu bo wure yi co wa to a bun ma we mu.

Sɛɛmi 24 : Cunna fenumawɛ yi vo, to nu mi ba tuwa za se :

-A ba yerema ho tuwa sariyala ;

-A yerema ho tuwa besile ;

-A Tɛ a ho tuwa ma tuwa binnu fuwo zowɛ ;a tɛ a tuwa binnu ma ho tuwa sɛ ma wɛ ma co'o deso

- A san mi ha'ire ho tuwa fuwonu wa ma be bu we la.

Sɛɛmi 25 : Cunna fenuma wɛ we ge obara besin ho tuwa sariya bo la mu.

Sɛnu IV : Ho tuwa be janabuwara uzu.

Sɛɛni 26 : Ho tuwa bera wure janabuwaru uzu niin 'a niitin : lo waso wure, lo vanlo cɛn ma li wari maralo. Bun bɛ sa a ba poo niitin a ho tuwa za yi po niin mumuwɛnnu, ba daa yi nii honu : lo waso ma mi sɛni, lo vanto, lo wari maralo, ma han unpara nelo ; a ho ja wee cɛ han dabera la nɛ han fenumawɛ buwaruwo ma we se la.

Sɛɛmi 27 : Nu na Bolongobolongo vera tuwa buwaru be janabuwara na a ba cɛ daberera pɛɛ nɛ ho tuwa nube ma de la wa, a ho tuwa ma vera ma waa. Lo uzu waaso ma ziin ho tuwa juna feni pɛɛ nɛ ho tuwa ma'o mina ; ho uzuzu waaaso nu yi cina lo daa nɛ nu niibinnu na ho uzuu a lo wuro ho uzu juna.

Sɛɛmi 28 : lo daa be Bolongobolongo sɛnumawɛ tuwa tose nii'ere nu a lo zo mi co'o wa'ati zo cincin.

Sɛɛmi 29 : ho uzu so yu nu a ho cɛ daberela pɛɛ ho tuwa maranuu :

- A de ho tuwa nu na ma be pɛɛ nɛ 'o be ho tuwa yirobe wa
- Ho uzu yi miniyan 'a ho tuwa fɛsile yerema, to ba fɛsi fenumawɛ nɛ cunna a ba jini mu ho tuwa za na.
- A cɛn ho tuwa nuube ma huwarayamu, a mu ci, a si'asi'a woo bɛ ɛn muu
- A cɛ daɓerela yirawe a ho tuwaza fenumawɛra we we se.
- A nɛ fanmurobe ba zanma na ho tuwa toore wure nɛ sa li zeremii: Sɛɛmi : Ho tuwa be janabuwara uzu juso toore 'a hɛn yɛ :
- Ho uzu so fenumawɛ be wure mi lobe nu ; la daa de mu si niibinu nu a lo nu yi cina fe dessoo ;
- Lo tawɛ lo babasi a ho uzu sɛ mi toore ma huwarayamu, ma sinwɛnu ;
- Lo daa uruwasi ho uzu toonu sa co'o wa'ati pɛɛ li zeremi puwo ;
- Ho uzu toonu sɛro ganle wure tawɛ han zenina lo a lo ma'o yi mi han

- Lo nuca tawɛ a han be han vane wure nɛ ɓa vɛra tuwa ha'ire sanlobe mii.

Sɛɛmi 30 : ho tuwa bepanabuwara uzu yi fewɛ pɛɛ to 'a ho uzu wasso wee ɛn bu waa

- Lo tawɛ lo baba 'a ho uzu sɛ mi toonu ma huwarayamu 'a ho ja we se a nuu pɛɛ zin mi zinle
- Lo daa huwo uruwasi nu pɛɛ toonu sɛnu co'o lo buwa ;
- Wa'ati nɛ pɛɛ lo mo'o yi mi han tuwa vanle na, ba nulee ha mi tawɛ ba nɛ han la
- Lo nuca tawɛ han be ho uzu vanle pɛɛ wa.

Sɛɛmi 31 : ho uzu waaso ma mi sɛnina da ma ve besi ho vɛra tuwa ma mi niibobora wa a viyanlo yi zo ho tuwa vɛsiro sariyala babe nu wa.

Sɛɛmi 32 : ho uzu waaso ma mi sɛnina da ma huweni mi zinle ma yi 'a ho tuwa za bo wure yi bɛna ɓu wa obara be ho tuwa sariyala bo la mu ; bunmana 'a li 'iri zun nɛ mi ho papara so yi ta buwo 'a han wara yi ciyo la.

Sɛɛmi 33 : Ho tuwa be janabuwara uzu za daa le ma mi yirɛ ho uzu soo ; hare ma bun ɓa pan tawɛ a ɓa sɛ mi ɛnle pinle betin ho vanlo nɛ ɓa tuwa na lo waaso na bɛnnɛ. Ba vɛra tuwa buwaru za yi ɓɛ yu fowɛ'a wera bun yeremarobe so, to ho tuwa be janabuwara usu za daa le nii ɓa tuwa za siin a ɓa zo bɛ lo mi le mu co'oo. Si'isisi'a yi mi li saɓaɓu nɛ na ho tuwa yiraleerobe uzu waaso ma mi sɛnina lo mi le mi toore, to Bolongobolongo vɛra sɛmawɛtuwa ma se mu cira li tun pa'a iri bore nɛ mi ɓa yuraa ma yi a ɓa sara be ɓa yi yara.

Sɛɛmi 34 : A Bolongobolongo vɛra sɛmawɛ tuwa za siin ho tuwa be janabuwara uzu za wee lee. Bu wee we ma wete 'a bɛ yi boni po mu tannu wee ji. Ba sɛ mi toonu zerema honu mide ; ho uzu so waaso wee lee ba nɛ bosɪ ho ja siin. Hu uzu so za tawɛ ɓa we nii nɛ 'a zozo wa tun sariya ɛnle,a ɓa ja cohemi suraa.

Sɛɛmi 35 : ho uzu za wee fewɛ cuwa na li zeremii ; ho fenumawɛ so be wee unpara ba wozoma buwɛnu honu ho waa.

Sɛɛmi 36 : Sara bɛ mana ma nɛ ho uzu waaso ma mi sɛnina na ba tooonu sa conuu. Bun bɛ sa, mu yi tara a babe mite do mi nule mi zunbuwa ho tuwa jɪyanmɛ be na to bu wayibiyo a bun nubera so se'i ba obara besin ho tuwa sariya bona mu.

Sɛnu V : Ho tuwa be uruwasiro uzu..

Sɛɛmi 37 : ho uzu son nii 'a niitin :

- Ho uzu waaso ;
- Sɛnnina niiju.

Sɛɛmi 38 :Ho uzu so a huwɛ Bolongobolonga vɛra tuwa na nu na a ho wee 'aruwasi ho tuwa ma mi zevɛni, ma ho toore sa ma ho yiobera cɛnnu. Bu wazibiyo a ɓa yi ho tuwa vanle wure a ɓa ma'o yi mi han a sɛra mi toonu.

Sɛɛmi 39 : ho uzu so bosɪ zerema honu mide toonu sa be na .

Sɛɛmi 40 : Bɛ ɓɛ zo ho uzu nɛyɛɛ ma yi 'a bɛ yɛ :

- nuu nɛ pɛɛ mi ho Bolongobolongo tuwa buwaru be janabuwara uzuu ;
- nuu nɛ pɛɛ a Bolongobongo tuwa tose 'a wee se sara ; niibinnu pɛɛ nɛ ma ho tuwa ma sɛ toonu 'a lo bɛ 'a ho tuwa zo.

ZIYA BEROBE VI : Be cira ho tuwa naforo ma ho cɛnnu wɛn :

Sɛnu I : Hu tuwa za nii'ere-ere pɛɛ canrobe nɛ 'uwa wɛwa.

Sɛɛmi 41 : ho Tuwa wari nɛ can uwa wɛwa a sɛra toonu a Sefa wari sere mumuwɛnnu (500000) li zan 'o bara nii ɓuwaju ma ɓuwɛ canrobe

Sɛɛmi 42 : ni'ere 'ere pɛɛ canrobe zan obara wari sereju. Li ca se'i mi naso na ma ho cunnu nɛ li yi sa yu. Tuwa zo pɛɛ tawɛ a lo sara li wari so. Tuwa zo woo canobe ja ɓɛ da poo nii honu pari canrobe.

Ho tuwa uzu wari were a

- Wari serebuwɛ (50000) 'a yo liliyon de'ere ma wari sere mumuwɛnu ma sere ɓuwɛ (1750000).

Sɛɛmi 4 3 : ho canrobe daa we ma wari bunmana nuubera, bumana sɛrosinyan. Nii nɛ yati ɔu nuubera wari hɛ'ɛ ma yi ma de ho tuwa nu na a sɛra ho toonu so. wari yi tawɛ li lee a ho toonu so sɛra to 'a lo nuube so ma lee din wari so

Sɛɛmi 44 : se yi mana tuwa zo nɛ se li wari canrowo, lo daa sara li dɛdɛ zerema betin puwo

Sɛɛmi 45 : bɛ wure do mi niin ɔu canrobee yele tuwa san wɛna, nuwo ɔɛ fe mi niban ta ma yi a ho tuwa buwaru nii wure ju ɔɛ buwa ɔu wa

Sɛɛmi 46 : ɔu we yi a ho tuwa za tuwan ha'iri ɛn a mide be mi canrobe wa a ho tuwa za bo wure yi na nu a ɔu we : ho tuwa za yi cara'a ma 'uwo betin, to 'uwo beju yi sunwanna to ɔu wee yi. Munabɛ bun canrobe bɛ da pɛɛ wari be honu ho tuwa naforo'uwi wari mumuwɛnnu pɛɛ wa. Be ma de lo ju sero wa a lo canrobe yi yu nii'ere 'ere pɛɛ canrobe tuwa tin obara be han sariyala wara la mu.

Sɛɛmi 47 : tuwa zo pɛɛ jusiyo hɛ'ɛ heya wɛ ma be lo can'uwa ho tuwa naforo 'uwii. Be ma de lo ju sero wa a lo canrobe yi yu nii'ere 'ere pɛɛ canrobe tuwa tin obara be han sariyala wara la mu

Be ma de lo ju sero wa a lo canrobe yi yu nii'ere 'ere pɛɛ canrobe tuwa tin obara be han sariyala wara la mu.

Sɛnu II : be ho tuwa sa yu

Sɛɛmi 48 : li wari toonu yatinu wee fɛ zanviye pinyan wozo mɛ deni a vɛ desanburu pinyan wozowɛ buwabuwe ma de'ereni zeze

Sɛɛmi 49 : Li wari be yira leenu ma zeni be yu mu a heya wɛ ma be ya hana mu.

Sɛɛmi 50 : li zeremi ju yi tu to ho tuwa be janabuwara wee dɛ ho toonu nɛ sa mu ma ho tuwa wari ; bunna nɛ wo mu bunmana cunnu nɛ yu ɔu ; bun wure ma zenina ho tuwa vɛsirobe uruwasinu uzu wozoma ɔuwaju ho zeremi wo zeremi tuwabuwaru benu fenumawɛ.

Sɛɛmi 51 : han vanle nɛ be cira li wari canrobe ma han toore nɛ sɛ ma li ; ho tuwa be janabuwaro uzu ha'ire nɛ 'uwa'a wɛ wa vanlo, ma be ho tuwa vɛɛnu uruwasira uzu yi ma muu, han vanle so wure tawɛ han ci ho tuwa waaso 'inso na wozoma ɔuwɛhonu ho tuwa buwaru fenumawɛ waa.

Sɛɛmi 52 : Bolongobolongo vɛra sɛmawɛ tuwa toore nɛ sa cunnu nɛ yu li zeremii ma cara'a ma be ho tuwa sariyala bo la mu:

- Behonu ma lee wari mumuwɛnnu pɛɛ wa a besi pɛɛɛ wa'ati
- Bena ma lewari mumuwɛnnu pɛɛ wa a de ho tuwa za toore zuunnu de'erobera ju se, ma ba hanyira la'oli be, ma daberela nɛ cɛ a ho tuwa za ma fannmura ho tuwa be' a ba dera mi nii ho bee
- Bena ma lee wari mumuwɛnnu pɛɛ wa ; din wari 'o wɛ wa 'a cara'a ho tuwa za 'aza
- Buwɛhonu ma lee wari mumuwɛnnu pɛɛ wa a cara ɔa nɛ canrobe buwa bo ho tuwa za bowure.

Sɛɛmi 53 : Ho tuwa yi do 'e 'a, bunmana 'o yi bosi wari ho tuwa 'ɛsuu din cunnu nɛ'o yi li zeremi pɛɛ a tanmana beju wari mumuwɛnnu pɛɛ wa.

Sɛɛmi 54 : A heya wɛ ma ho BCEAO sariyala , tuwa zo pɛɛ wee yi cunnu mi niiderobe hɛ'ɛ wa li 'ɛsu yirobe zeremi pɛɛ, ho cunnu so a wari behonu mumuwɛnnu pɛɛ wa

Sɛɛmi 55 : ho tuwa yi yu be ma yɛɛ, to ho tuwa za wee zo mu numa a po bɛ bɛ 'a ho tuwa za, hare a ɔu yi tara a ɔa wa sɛ tonnu ma ho tuwa siyo. Wari bena mumuwɛnu pɛɛ wa wee le bu ya juwa a han ho tuwa za.

Sɛɛmi 56 : ho tuwa wee nɛ sirapanna :

- mumuwɛnhozin (3000) tuwa zo pɛɛ nɛ yi mana ho tuwa fenumawɛ nɛ ho tuwa sariya bo le : li wari so ju'an ja nɛ ho tuwa be janabuwara ma ho be urasira na ;
- seretin (15000) tinna pɛɛ ju na 'a lo naso yi va febinnu wa tuun ho tuwa puna.
- sereɔuwaɔuwɛ ma sere honu a lo naso yi vɛ tun binuu ; lo zorosinnu yaa a vɛra bin ma se'i la a lo yi zo ɔuɔuwɛ zorosinnu.

Sɛɛmi 57 : ɔa nɛ ɔɛ lo mi ciyo niimana li wari nɛyɛ be.

Sɛnu III : DABERELA VENI BE.

Sɛɛmi 58 : Be nɛ pɛɛ bɛ mana ho tuwa van'iin a ho tuwa za ma'o yi mina a de biin, bun wee ce wa ho tuwa buwaru za fenumawɛ se

Sɛɛmi 59 : Yeremarobe ma wee yi ho van'in nɛ yɛ yibee yirawe a bu we ma pubuwari, bu da we ha'iri binnu han sariya dan wa, bunmana sariya finyan nɛ ce wa.

FESOB1 : ha'ire binyan ma cɛ li ha'iri nɛyɛ na a bu yi we sababu a ho tuwa yihema ju ma ti o be OHADA sariyala bo la mu.

Ho vanlo nɛyɛ yibe diya, a ho tuwa za wure lo mi suwanna

Bu wo Bolongobolongo,li wozome.....ho pinyan.... Li zeremi

Ho fenumawɛ vanto

ho fenumawɛ waaso

Han vanle nɛ wure cira ho uzu be yira lenu.

Ba niin zoro vanlo : (a vɛ be li sariya zun naso nu ca ho vanlo wa).

Munrobe	Li wozomɛ nɛ li yenu luwa	Yere ma base	Ho tonu nɛ o wa sɛ	Niimɛ bu ma na zoroya	ba hanyira nɛ mi zunin de'ere a ɣɛ zunin behosin na			ba hanyira nɛ mi zunin be hoyu a ɣɛ zunin be annawe na			Ba hanmiza nɛ mana la'oli a sii zerema a be annawe a vɛ buwɛ hotin nan	Nun ca	Urasilo be
					ba hanmiza	ba baza	ba yun bo	ba han miza	ba baza	ba mume			

1. Fenu ma wɛ vanlo(PV) a vɛ be li sariya zun naso nu ca ho vanlo wa:

Munrobe	Ba fenu ma we wozomɛ	Ba nɛ man nan ho fenu ma we jun			Ho fenu ma we jun	Be mi towa bu ma na be hu'wa wa
		Ba bara	Ba hanna	Total		

2. Un pa lelo vanlo : a nɛ a mi zun ba nɛ wure a le na mi unpa jun

Munrobe	Yere ma base	Uzu nɛ lo yi lo a man nan	Lo b'enu yun	Urasilo be bu ma nan be lo yi man	Nu ca

A- Han vanle nɛ cira li wari be tonu sɛnu.

1. Ho can vanlo : nɛ a mi yi urasi lo be nu pɛɛ can be wa.

Munrobe	Zolo wozomɛ	Yere ma base	Uru'uru pinyan	bonu mɛnɛ'ɛn pinyan	bo 'u'u pinyan	sosuwe za pinyan	sosuwe bere pinyan	zinnu pinyan	zin nuni pinyan	ɛdɛ pinyan	ɛn pinyan	ciro pinyan	yeye pinyan	mutannu pinyan	Li zeremi can mɛ

2. Li ɛsu vanlo : ho zeeni bu nɛ wure a li wari zonu ma li lenu ho uzu . a na nɛ a cunnu bu mana yamɛ yi mi ho uzu.

Munrobe	Li wozomɛ nɛ bu wo bu manan bu we zeze	Sɛrɛ wamu vanlo jun	Be a bu yun	Li wari nɛ zomu li ɛsu	Li wari nɛ lena li ɛsu mu	Li wari veni nɛ mi li ɛsu mu	Ho uzu waso nu caa

3. Han iya 'onu man han saralo vanlo : bu zeni nude nɛ wo han ho uzu za. Bu nɛ a ho cunu na zu li waatiso be ma fɛsi a pan yati li 'ee nɛ do a pan zun han toore nɛ ho uzu za sa yirawe a be ba ziya a pan ce dabere nɛ derabe ba zunle wa ba yi hɛma be.

Munrobe	Li wozomɛ	Yele ma han base	Ba han miza yun nɛ mi li la'oli	Ba baza yun nɛ mi li la'oli	Ba hanmiza nɛ sii zerema a be annawe a vɛ bu'wɛ hotin na yun	li 'e denu				li 'e saara nu			
						Di'o do li e mu yun	Li 'e wati	Li cunu	Nu ca	Sara ni 1	Sara ni 2	Sara ni 3	Sara ni 3

Ba ne wi'a ho vanlo ne ye

Groupe de Recherche Action Droits de l'Enfant Mali (GRADEM)

Siège social à Faladié – Bamako, Mali

Tél : +223 21 73 00 82 / 69 53 42 18

Email: gradem@gradem.org

www.gradem.org

Bureaux régionaux à :

- Koulikoro – Tél : +223 44 41 04 56

- Ségou – Tél : +223 44 41 48 12

- San – Tél : +223 44 41 48 13

Kinderrechte Afrika e. V. (KiRA)

Schillerstraße 16, D-77933 Lahr, Allemagne

Tél : +49 7821 38855

E-Mail : info@kira-international.org

www.kira-international.org

Images et graphisme

Photos :

© Groupe de Recherche Action Droits de l'enfant Mali (GRADEM)

Mise en page :

Kinderrechte Afrika e. V. (KiRA)

Partenaire financier

Ho naforo le lo

Alema la koperative (BMZ)

Ho vanlo ne ye yiibe cira GRADEM ma KiRA mi de soo, a bu be co'o we 'o lo be ne cira ba alemala koperative

© GRADEM/KiRA, 2023